

LUNDS
UNIVERSITET

Civilsamhället – demokratins vän eller fiende?

Om demokratibegreppet och statens relation till civilsamhället
i den svenska politiska diskursen

Anna Hedin

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK61
Termin: VT 2017
Handledare: Rouzbeh Parsi
Omfång: 16 128 ord

Abstract

This Bachelor thesis explores the conceptualization of democracy and its surrounding discourse in Swedish political debate about government grants to civil society organisations between 2011-2017. The debate is examined using a conceptual, discourse and speech act analysis, while also being compared to the global trend of shrinking civic space. This is done in order to discern tendencies in the relationship between state and civil society in Sweden. The study reveals how the concept of democracy and its surrounding discourse echo the beliefs and assertions about civil society found in the global trend of shrinking civic space. The concept of democracy and its antithesis, the “undemocratic”, take shape within and reinforce a discourse of civil society as a suspect arena, where restrictions and surveillance of non-state actors is legitimized. This indicates a change in the public approach towards civil society organisations, characterized by greater distrust and securitization.

Keywords: Civil society, concept of democracy, shrinking civic space, freedom of association, state-society relation, securitization, Sweden, Helge Jordheim.

Denna kandidatuppsats undersöker demokratibegreppet och omgivande diskurs i svensk politisk debatt om statlig bidragsgivning till civilsamhällets organisationer, mellan 2011-2017. Inläggen i debatten tolkas genom en begrepps-, diskurs- och talhandlingsanalys och ställs samtidigt mot de centrala aspekterna av en global utveckling som kallas *shrinking civic space*, en utveckling som inneburit ett allt mer restriktivt klimat för civilsamhället. Detta sker i syfte att utläsa förändringstendenser i relationen mellan stat och civilsamhälle i Sverige. Undersökningen visar hur bruket av demokratibegreppet och omgivande diskurs återupprepar samma föreställningar och påståenden kring civilsamhället som har omgett den globala trenden av *shrinking civic space*. Demokratibegreppet och dess antites, det ”odemokratiska”, tar form inom och förstärker en diskurs där civilsamhället är en suspekt arena och där krav på hårdare kontroll av föreningar är legitimerat. Studien indikerar därför på ett förändrat förhållningssätt gentemot civilsamhället från statligt håll, präglad av misstänksamhet och säkerhetisering.

Nyckelord: civilsamhälle, demokrati, föreningsfrihet, shrinking civic space, relation mellan stat-civilsamhälle, säkerhetisering, Sverige, Helge Jordheim.

Innehåll

1	Inledningsvis.....	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Studiens material, och några kritiska reflektioner.....	4
1.2.1	Vad ska undersökas?	5
2	Bidragsdebatten – om demokrati, civilsamhälle och statliga bidrag	8
3	Forskning kring demokratibegreppet och <i>shrinking civic space</i>	11
3.1.1	Demokratibegreppets inneboende obestämbarhet.....	13
3.1.2	Demokrati som det goda samhället - ett moraliskt ideal och dess hegemoni.....	14
3.1.3	Demokrati som legitimerande ideologi	15
3.1.4	Demokrati som identitetskategori	16
3.1.5	Det andra spektrat: <i>Shrinking civic space</i>	17
4	En metod, två teoretiska ramverk.....	21
4.1	Teori: Att förstå demokratibegreppet.....	21
4.1.1	Att förstå diskursen kring <i>shrinking civic space</i>	23
4.2	Metod: En holistisk läsning av text och kontext	26
5	Ett djupdyk i bidragsdebatten.....	30
5.1.1	Demokrati - ett vagt begrepp med stark moralisk laddning	30
5.1.2	Demokratins antites.....	32
5.1.3	Det goda och det onda civilsamhället	37
5.1.4	Demokrati som legitimerande ideologi	40
5.1.5	Effekter i praktiken - en talhandling som blir realitet	42
6	Sammanfattningsvis.....	45
6.1.1	Demokratibegreppets moraliska hegemoni och dess antites.....	45
6.1.2	Föreställningen om en strid	46
6.1.3	Civilsamhället som en suspekt arena	46
6.1.4	En övertygande definition - krav på ökad granskning som blir verklighet	47
7	Reflektion och perspektiv: Kan kraftsamlingen mot det odemokratiska själv bli antidemokratisk?	48
7.1.1	Den ömsesidiga tilliten undergrävs	48
7.1.2	Avsaknaden av en rättighetsanalys	49
7.1.3	Rättssäkerhet, ansvar och transparens	50
7.1.4	Det synbart apolitiska demokratibegreppet - en farlig rökridå	51
7.1.5	Slutsatser vi kan dra, och inte dra	52
	Referenser.....	55

1 Inledningsvis

Demokratibegreppet lider av ett dubbelt karaktärsdrag. Det ses både som ett universellt värde - vem skulle säga att demokrati är något dåligt? Samtidigt är det otydligt definierat - vad innebär det att vara demokratisk? Och framförallt, vad innebär det att vara antidemokratisk? Var går egentligen demokratis gräns?

När civilsamhällesorganisationer söker statliga bidrag i Sverige utsätter de sig själva för en granskning i termer av demokrati. Ett av villkoren för statsbidrag är nämligen att den ansökande föreningens syfte måste vara ”förenligt med de värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle” samt att verksamheten inte strider mot ”demokratis idéer.”¹

I en rådande offentlig debatt i Sverige riktas det dock kritik mot att detta demokratikriterium inte praktiseras tillräckligt, och att ”odemokratiska” och ”antidemokratiska” organisationer därför har kunnat ta del av statliga bidrag. När idéer om demokrati och antidemokrati återopas i syfte att få till stånd en ännu striktare reglering och hårdare granskning av civilsamhällesorganisationer i samband med statlig bidragsgivning, blir de inledande frågorna plötsligt relevanta.

I Sverige råder som bekant ett öppet och fritt klimat för civilsamhället. De högljudda röster som kräver en hårdare kontroll av civilsamhällesorganisationer förefaller dock gå stick i stäv med föreningsfrihetens grundprinciper om självständighet och oberoende, och indikera på en sorts förändring i relationen mellan stat och civilsamhälle.

På ett globalt plan har det också skett tydliga förändringar i staters förhållningsätt gentemot civilsamhället det senaste decenniet, en trend som kallas *shrinking civic space*. Den har inneburit att civilsamhällets utrymme att verka har inskränkts allt mer

---

¹ Proposition 2009/10:55, *En politik för det civila samhället*, av Fredrik Reinfeldt och Cecilia Malmström (M), s. 204.

genom lagar och praktiker som hindrar människor från att organisera sig, uttrycka sin åsikt och engagera sig i demokratiska rättigheter och friheter.²

Efter att ha praktiserat och arbetat på organisationen Forum - idéburna organisationer med social inriktning, en paraplyorganisation för civilsamhällesorganisationer med social inriktning, har mitt intresse för civilsamhällets organisering väckts. Föreningsfriheten är en vital del av en demokrati i bemärkelsen att den möjliggör deltagande och påverkan både på den egna vardagen och samhällsutvecklingen i stort. Kan det därför vara så paradoxalt att demokratibegreppet i den nämnda debatten används på ett sådant sätt som leder till att föreningsfriheten begränsas för vissa delar av civilsamhället?

I denna studie kommer jag att undersöka den diskurs där olika politiska aktörer åberopar abstrakta demokratiska värderingar i syfte att skärpa regelverk och tillsyn av civilsamhällesorganisationer i samband med statlig bidragsgivning, och ställa den mot den globala utvecklingen av *shrinking civic space*. Är detta något vi kan se exempel på i Sverige?

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Som tidigare nämnt ses Sverige, ofta med rätta, som ett föregångsland när det kommer till medborgerliga friheter och rättigheter, och i synnerhet när det kommer till föreningsfriheten. Men Sverige är en del av världen, och världen är en del av Sverige, därför är det inte helt omöjligt att den globala trenden av *shrinking civic space* gett ringar på vattnet även här, om än i mycket subtil form. Motivationen till denna studie hittar vi i just denna möjlighet.

På senare tid har en debatt pågått inom politik och dagspress som kräver en skarpare reglering och kontroll av civilsamhällesorganisationer i samband med statlig

---

² Kiai, Maina, 2015, "RECLAIMING CIVIC SPACE THROUGH U.N. SUPPORTED LITIGATION", *Sur: International Journal On Human Rights*, vol. 12, no. 22, s. 246. Herbert, Siân, 2015, *Restricting space for civil society*, GSDRC Helpdesk Research Report, s. 1-2.

bidragsgivning. I denna debatt spelar demokratibegreppet en central roll, som vattendelare mellan organisationer som bedriver en verksamhet i enlighet med ”demokratins idéer”, och så kallade odemokratiska eller antidemokratiska organisationer.

Den tes som jag driver i studien är den att konceptualiseringen³ av demokrati kan vara en del av en diskurs som i längden kan leda till konsekvenser för föreningsfriheten och rätten att organisera sig. Samtidigt som demokratibegreppet och relaterade begrepp används och åberopas i debatten, representeras också ett visst förhållningssätt till civilsamhällets organisationer, vilket skulle kunna ge ytterligare konsekvenser för civilsamhällets handlingsutrymme.

Min undersökning kommer således att röra sig över två spektrum parallellt för att se huruvida de samverkar och sammanfaller. Jag gör dels ett grundantagande om demokrati som något som inte är på förhand definierat, och ska undersöka användningen av demokratibegreppet i politisk och medial debatt kring bidragsgivning till civilsamhället. Det andra spekrat handlar om vad denna användning av begreppet demokrati har för betydelse för civilsamhället, i praktiken. För att kunna resonera kring detta kommer det undersökta materialet att ställas mot det större, globala skeende som kallas för *shrinking civic space*.

Syftet med denna studie är alltså att pröva om bidragsdebatten sammanfaller med samma diskurs som omgett den globala trenden av *shrinking civic space*, samt se vilken roll som demokratibegreppet spelar i detta. Hur kan kraftsamlingen mot ”odemokratiska” organisationer, i demokratins namn, själv bli antidemokratisk genom att begränsa vissa gruppers handlingsutrymme i civilsamhället? Hur kan demokrati, likt andra positivt laddade begrepp, verka kontraproduktivt?

Det är viktigt att förtydliga att mitt syfte inte är att ta ställning i debatten, eller att avgöra huruvida dess utsagor är sanna eller falska. Syftet är att kritiskt granska debatten och dess olika aspekter: bruket av demokratibegreppet, dess omgivande påståenden och föreställningar, samt argumenten som förs. På så sätt kan förändringstendenser i förhållningssättet gentemot civilsamhället utläsas, och jag kan utifrån det resonera kring vilken potentiell inverkan detta kan ha på civilsamhällets fria organisering.

---

³ Konceptualisering: begreppsliggörande. Syftar till processen där ett begrepp fylls med innebörd och innehåll.

För att undersöka ovanstående utgår jag från följande frågeställning:

- Hur konceptualiseras demokrati, implicit och explicit, i den svenska, politiska och mediala debatten kring bidragsgivning till civilsamhällets organisationer?
- På vilket sätt är denna konceptualisering del av en diskurs som på ett globalt plan inneburit ett allt mer restriktivt klimat för civilsamhället (*shrinking civic space*)?

I samband med analysen av demokratibegreppet blir det relevant att titta på vem eller vad det är som framställs som potentiellt eller faktiskt ”odemokratisk” eller ”antidemokratisk”. Vilka är föremål för misstänkliggörande i civilsamhället? Vad finns det för föreställningar och påståenden om det svenska civilsamhället och hur samspelar dessa med idéer om det demokratiska och det odemokratiska? Och är dessa konceptualiseringar, implicita och explicita, del av en föreställning från statligt håll om civilsamhället som opålitligt?

1.2 Studiens material, och några kritiska reflektioner

I syfte att se hur demokrati konceptualiseras i förhållande till civilsamhället, kommer vi att granska den offentliga debatt som på basis av demokrati ifrågasätter statligt stöd till civilsamhällets organisationer, en debatt som hädanefter refereras till som bidragsdebatten. Denna debatt har skett genom olika kanaler: i dagspress, i riksdagen samt i myndighetsbeslut. Studiens primärmaterial kommer således att innehålla debattartiklar, nyhetsartiklar, riksdagsmotioner, skriftliga riksdagsfrågor, myndighetsbeslut och uttalanden från myndigheter.

Sekundärmaterialiet består i sin tur av tidigare forskning kring konceptualiseringen och bruket av demokratibegreppet, i både svensk och internationell kontext. Eftersom vi ska ställa konceptualiseringen av demokrati mot centrala aspekter i den globala trenden av *shrinking civic space*, kommer rapporter och akademiska verk kring detta ämne och omgivande kontext, såsom det globala ”kriget mot terrorismen”, också att utgöra mitt sekundärmaterial.

Sekundärmaterialiet presenteras vidare under kapitlet ”Forskning kring demokratibegreppet och *shrinking civic space*”, medan primärmaterialiet behöver en närmare introduktion redan här.

1.2.1 Vad ska undersökas?

Materialet som ska granskas är inlägg i bidragsdebatten, i tidsintervallet mellan våren 2011 till våren 2017. Den har däremellan pågått regelbundet men i intervaller och med olika intensitet, där perioden hösten 2016 - våren 2017 har varit en särskilt intensiv period. Debatten utgör en politisk och medial diskurs inom vilken demokrati används på ett visst sätt i förhållande till civilsamhället.

Inom denna debatt kräver politiker och journalister en större granskning och kontroll av civilsamhällesorganisationer som får statsbidrag, för att säkerställa att statliga medel inte går till ”antidemokratiska krafter”. Flera av inläggen har skett mot bakgrund av arbetet mot våldsamt extremism och terrorism.

Här vill jag dock lägga in en brasklapp. Att kalla materialet för ”bidragsdebatten” är logiskt med tanke på att dess inlägg och utspel har ägt rum på diverse debattsidor, i tyckande ledare och krönikor, samt i riksdagen. Med detta sagt är skribenterna bakom inläggen motsägelsefullt nog överens om deras huvudsakliga budskap: granskningen måste bli snävare och kontrollen hårdare av organisationer i samband med statlig bidragsgivning. Någon form av invändningar mot detta har bara dykt upp i två fall.⁴

Dessa två exempel på mothugg kommer dock inte att inkluderas i primärmaterialet eftersom syftet med studien är att fånga de röster som kräver en hårdare kontroll och ökad tillsyn, och deras conceptualisering av demokrati. Det är alltså inte en argumentationsanalys där vi undersöker två olika sidor. Genom undersökningen resonerar jag också kring varför det är just en sida som varit så oproportionerligt högljudd och rörande överens.

En annan relevant fråga är varför jag avgränsar materialet i tid på det sätt som jag nämnde inledningsvis, då det inte med säkerhet går att hävda att denna fråga inte varit uppe på den politiska agendan tidigare. Argumentet för avgränsningen ligger i det så kallade demokratikriteriets betydelse för studien, eftersom det ofta används som ett slagträ i debatten som ska undersökas. Demokratikriteriet är ett av de strukturella villkoren för statliga bidrag till organisationer och slår fast att en organisation för att få statligt

---

⁴ Två exempel finns på röster som kritiserat en del av påståendena i debatten: Austin, Karen, ”MUCF bör förklara sitt avslag till Sveriges unga muslimer”, *Feministiskt Perspektiv*, 9 maj 2017; Pettersson, Göran, Forum - idéburna organisationer med social inriktning, ”MUCF pekar ut organisation som odemokratisk - utan bevis”, 19 april 2017.

stöd måste verka i enlighet med ”demokratins idéer” och vara ”förenligt med de värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle”. Dess principer förtydligades i propositionen *En politik för det civila samhället*, från 2009.⁵ Därför förläggs början på debatten efter detta datum, till våren 2011, eftersom det tog två år innan någon återopade demokratikriteriet och demokrati i samband med kritik mot statlig bidragsgivning till civilsamhället. Den gången skedde det efter att diverse dagspress uppmärksammat att organisationen Troende Unga Framtida Förebilder (TUFF) hade anlitat en kontroversiell föreläsare, samtidigt som de mottog stadsbidrag.⁶

Som jag påpekade så har debattens inlägg tagit sig uttryck i många olika kanaler, i allt från debattsidor till riksdagen. Materialets varierade karaktär utgör både en styrka och en svaghet. Styrkan är uppenbar, bredden ger oss möjlighet att dra slutsatser utifrån ett större underlag och få en helhetsbild av berättelsen som debatten är en del av, där sannolikheten att vi kan fånga fler nyanser i debattens diskurs ökar. För att kunna visa på något, för att kunna dra väl underbyggda slutsatser, krävs detta kluster av material.

Samtidigt kan det vara problematiskt att materialet är av så pass varierad karaktär. Här gäller det att vara medveten om skillnaden i ton mellan exempelvis mer formaliserade inlägg såsom riksdagsmotioner, till skillnad från mer effektlystna inlägg såsom debattartiklar. Det är olika format och retorik i en institutionaliserad debatt i riksdag och en icke-institutionaliserad debatt i tidningar. Båda former är dock politiska debatter och utifrån en medvetenhet om denna skillnad vill jag ändå hävda att det kommer att vara möjligt att tolka materialet som en del av samma diskurs om bidragsgivning, civilsamhälle och demokratiska värderingar.

Det finns skillnader mellan materialet, men också gemensamma nämnare, och det är dessa gemensamma nämnare som utgör materialets relevans och argumentet för dess bredd. För att se till att denna gemensamma nämnare krävs dock en organiserande princip. Därför har de inlägg som valts ut uppfyllt följande kriterier. Inläggen har i) varit en del av bidragsdebatten mellan 2011-2017, ii) hänvisar till demokratikriteriet, demo-

---

⁵ Proposition 2009/10:55, av Fredrik Reinfeldt och Cecilia Malmström (M), s. 204.

⁶ Bland annat *Expressen* skrev om händelsen: *Expressen*, ”Homohataren får tala i kommunens lokaler”, 15 april 2011.

krati eller relaterade begrepp,⁷ iii) hänvisar till civilsamhällets organisationer och föreningar.

På samma sätt kan materialet få invändningar rörande representativitet. Kan det valda materialet sägas ge en representativ bild av konceptualiseringen av demokrati i den politiska och mediala debatten? Det som här är relevant är dock inte en generell representation av demokratins begreppsliggörande i Sverige. Det som vi strävar efter är istället att skapa en representation av demokratibegreppets konceptualisering i diskursen kring bidragsdebatten och i förhållande till civilsamhället. Representation kommer på så sätt ur studiens syfte.

En annan kritisk poängtering att göra i förhållande till materialet har att göra med de inlägg i bidragsdebatten som jag skulle kunna ha missat under mina eftersökningar. Det är alltså inte en omöjlighet att relevanta inlägg inte har kommit med i undersökningen. Detta beror på att det material som ska undersökas inte är en ensam källa, utan ett kluster av artiklar och offentligt tryck som tagits fram efter sökningar på diverse sökmotorer och på riksdagens hemsida. Det är inte en vattentät metod för att ta fram material, men å andra sidan är det som sagt inte en absolut form av representativitet som vi eftersträvar i studien. Vad vi letar efter är mönster och återkommande teman i debatten kring civilsamhälle och demokratibegreppet, och därför är det viktigt att ha ett tillräckligt fylligt material för att kunna se dessa mönster och teman, och inte att redogöra för varenda åsikt.

---

⁷ I bemärkelsen begrepp som relateras till demokrati i det undersökta materialet, såsom demokratisk, odemokratisk, antidemokratiskt, demokratiska idéer, demokratiska värderingar etc.

2 Bidragsdebatten – om demokrati, civilsamhälle och statliga bidrag

I skrivande stund pågår bidragsdebatten, en offentlig diskussion som ifrågasätter det statliga stödet till civilsamhällesorganisationer i Sverige. Eftersom denna debatt är föremål för undersökningen krävs en övergripande kunskap kring dess tidsförlopp och centrala händelser, vilket är precis vad som skisseras i detta avsnitt.

Bidragsdebatten drog igång 2011 när nyheten spreds om att den muslimska föreningen Troende Unga Framtida Förebilder (TUFF) hade bjudit in en kontroversiell föreläsare med homofobiska och antisemitiska åsikter till en föreläsning i Göteborg. Bland annat *Expressen* skrev om händelsen.⁸ Detta samtidigt som föreningen fick bidrag från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Nyheten resulterade i ett medieuppbåd som i sin tur ledde till att MUCF startade en granskning av föreningen och senare krävde tillbaka de delar av bidraget som använts till föreläsningen. Det ledde också till att MUCF skrev en rapport som behandlade och problematiserade demokratikriteriet. I den konstaterade utredarna bland annat att begreppet ”demokratins idéer” var långt ifrån självklart, och påpekade problematik kring ett sådant villkor i förhållande till lagstiftning kring föreningsfrihet, yttrandefrihet och religionsfrihet.⁹ Ifrågasättanden av det statliga stödet till så kallade ”anti-demokratiska” organisationer dök stundtals upp i den offentliga debatten under 2012 men blossade framförallt upp efter Uppdrag Granskningens reportage om Sveriges Förenade Muslimer (SFM) i april 2015. Där uppmärksammades det att föreningen, som fått bidrag från MUCF och Göteborgs stad, hade bjudit in en föreläsare som sades vara sympatisör till Islamiska Staten.¹⁰ När MUCF senare gjorde ytterligare en granskning av föreningen fann de dock att det inte fanns anledning att kräva tillbaka bidraget.¹¹

---

⁸ *Expressen*, 5 april 2011.

⁹ Ungdomsstyrelsen, 2012, *Orden, praktiken och verkligheten - Redogörelse för Ungdomsstyrelsens kontroll av bidrag och förslag på ändringar i förordningar*, s. 7.

¹⁰ SVT Nyheter, ”Bjöd in IS-sympatisörer - kan bli av med bidrag”, 23 april 2015.

¹¹ MUCF, ”MUCF genomför förnyad granskning av Sveriges Förenade Muslimer”, 30 mars 2017.

Denna händelse ledde till att bidragsdebatten tog sig in i riksdagen, i skriftliga frågor till kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke (MP),¹² och senare i en motion kring åtgärder mot extremism.¹³

I juni 2016 gick Alice Bah Kuhnke ut med debattartikel och nyhet om att regeringen tillsatt en utredning med uppdrag att ta fram skärpta krav på demokratiska värderingar vid bidragsgivning till trossamfund och etniska organisationer. Därefter dök frågan upp i 9 motioner under allmänna motionstiden 2016, och följdes också av en del debattartiklar i svensk dagspress.

I samband med TUFF gav debatten alltså högst konkreta effekter i praktiken. I december 2016 skedde detsamma, när MUCF avslag bidragsansökan från Sveriges Unga Muslimer (SUM), samt Sverigedemokratisk Ungdom (SDU), med hänvisning till demokratikriteriet. MUCF:s generaldirektör Lena Nyberg gick senare ut med att myndigheten skärpt sin tolkning av villkoren kring demokrati.¹⁴

Efter den liberala webbtidningen *Smedjans*¹⁵ granskning av MUCF:s bidragsgivning i mars 2017, där såväl stödet till Sveriges Förenade Muslimer (SFM) och antirasistiska organisationer såsom Centrum mot Rasism, Antirasistiska akademien och Rättviseförmedlingen kritiserades, tog debatten fart i dagspressen igen. Reportaget utgör en av de tyngre undersökningarna av statlig bidragsgivning till civilsamhällesorganisationer som gjorts i samtiden. Den har en entydig udd: MUCF:s bristfälliga granskningar av föreningar och organisationer har resulterat i att ”odemokratiska organisationer fått statliga bidrag”.¹⁶

Nya inlägg kring Sveriges Förenade Muslimer kom fram efter att det i *Aftonbladet* avslöjats att SFM haft föreläsare som uttryckt sig kränkande mot kvinnor. MUCF tillsatte en utredning och begärde därefter tillbaka beviljade bidrag på grund av att organisationen ”har en verksamhet som strider mot demokratins idéer”.¹⁷

---

¹² Fråga 2015/16:1163, *Stöd till islamistiska organisationer*, av Markus Wiechel (SD); Fråga 2015/16:1373, *Bidrag till våldsbejakande extremism*, av Johan Hedén (C).

¹³ Motion 2015/16:156, *Med anledning av skr. 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD).

¹⁴ Nyberg, Lena (MUCF), ”Slut med skattepengar till illasinnade intressen”, *Göteborgsposten*, 23 mars 2017.

¹⁵ Smedjan är den liberala tankesmedjan Timbros webbtidning.

¹⁶ Löwenmark, Sofie, ”MUCF misslyckas med antirasismprojekt”, *Smedjan*, 22 mars 2017.

¹⁷ MUCF, ”MUCF kräver tillbaka bidrag av Sveriges Förenade Muslimer”, 20 april 2017.

Tidslinjen mellan våren 2011 till våren 2017 som nyss har skisserats utgör en politisk och medial diskurs inom vilken demokrati används på ett visst sätt. Däri tar också en viss syn på civilsamhället form. Vi har nu fått en bakgrund till den avgränsade kontext som ska undersökas, nästa steg blir därför att lyfta blicken till den tidigare forskning som bedrivits kring demokratibegreppet, samt en utveckling, *shrinking civic space*, som också den representerar ett visst statligt förhållningssätt gentemot civilsamhället.

3   Forskning kring demokratibegreppet och *shrinking civic space*

Studier på *shrinking civic space* har inte bedrivits i svensk kontext tidigare. Detta beror antagligen på att Sverige ses som ett föregångsland när det kommer till medborgerliga friheter och rättigheter, och i synnerhet när det kommer till föreningsfriheten. Vi har en historia av ett starkt föreningsliv med ett omfattande folkligt deltagande som har utgjort en central del i samhällsutvecklingen.¹⁸ Men också Sverige påverkas av och påverkar i sin tur de globala skeenden som äger rum runt omkring oss, och därför är det inte omöjligt att trenden av krympande handlingsutrymme för civilsamhället har börjat frodas också här, om än i subtil form. I denna möjlighet finner vi motivationen till föreliggande studie.

Tesen som drivs är att konceptualiseringen av demokrati kan vara en del av en diskurs som representerar ett förändrat förhållningssätt gentemot civilsamhället och i längden kan leda till negativa konsekvenser för föreningsfriheten. Idén är att två forskningsfält, forskning om demokratibegreppet och forskning som berör det globala skeendet av *shrinking civic space* möts, sammanfaller och samverkar i bidragsdebatten. Därför finns det ett syfte med att kombinera dem. Samtidigt som demokratibegreppet och relaterade begrepp används och åberopas i bidragsdebatten, representeras i samband med detta ett visst förhållningssätt till civilsamhällets organisationer, ett förhållningssätt som kan sammanfalla med det som getts uttryck för i utvecklingen av *shrinking civic space*.

Inledningsvis kan sägas att det finns mycket övergripande forskning om demokrati inom politisk filosofi eller statsvetenskap. Två tongivande sätt att se på demokrati har varit som en process, och som en uppsättning värden. Här menar forskare såsom Corey Brettschneider,¹⁹ Robert Post,²⁰ Larry Diamond²¹ och David Held²² att demokrati

---

¹⁸ Svedberg, Lars, Jegermalm, Markus & von Essen, Johan, *Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014*, 2015, Ersta Sköndal Högskola, s. 8.

¹⁹ Brettschneider, Corey, 2007, *Democratic Rights*, Princeton University Press, s. 8-9.

inte kan reduceras till en uppsättning processer och politiska institutioner. Det hänvisar istället till en normativ idé som implicerar främjandet av vissa värden, såsom rättigheter.

Detta förhållningssätt kontrasteras mot uppfattningen om att rättigheter är konceptuellt åtskilda från demokrati. Demokrati är en styrningsform, vissa processuella förhållanden och sätt att genomföra politiska beslut, och inte ett etos eller innehållet av dessa beslut. Här återfinns bland annat Jürgen Habermas,²³ John Roemer,²⁴ och Robert Dahl.²⁵

Demokratiforskningen på denna nivå är dock alldeles för övergripande för att i någon större utsträckning vara relevant för föreliggande studie, därför måste vi gå ner en nivå på abstraktionsstegen när vi tittar på tidigare forskning kring konceptualiseringen av demokrati. Vad vi är intresserade av är snarare studier kring *bruket av begreppet* ute i praktiken. Särskilt fokus är på de studier som identifierat problematik med hur demokrati konceptualiseras i den offentliga debatten.

Efter att ha skisserat övergripande teman inom demokratibegreppets forskningsfält övergår jag till den tidigare forskningen om *shrinking civic space*. Syftet här är att skapa en grundläggande, generell förståelse för denna utveckling och dess huvudsakliga komponenter. I centrum är de förändringar som skett i relationen mellan stat och civilsamhälle i kölvattnet av det globala ”kriget mot terrorismen”. Men först alltså - demokratibegreppet, inte så oproblematiskt som det kan tyckas vid en första anblick?

---

²⁰ Post, Robert, 2006, “Democracy and equality”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 603, no. 1, pp. 24–36, s. 25.

²¹ Diamond, Larry, 2000, “The end of the third way and the start of the fourth”, i Plattner & Espada (eds), *Democratic Invention*, Johns Hopkins University Press, London, s.17.

²² Held, David, 1994, “Inequalities of power, problems of democracy”, i Miliband (ed.), *Reinventing the Left*, Polity, Cambridge, s. 53–54.

²³ Brettschneider, 2007, s. 15.

²⁴ Roemer, John, E., 1999, “Does Democracy Engender Justice?”, i Schapiro & Hacker-Cordón (eds.), *Democracy’s Value*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 57.

²⁵ Dahl, Robert A., 1989, *Democracy and Its Critics*, Yale University Press, New Haven, s. 97.

3.1.1 Demokratibegreppets inneboende obestämbarhet

Att se på demokratibegreppet som ”essentiellt omtvistat”, det vill säga, utan en statisk innebörd, är ett teoretiskt grundantagande i denna studie. Inom politisk teori finns det också en bred konsensus kring demokrati som ett essentiellt omtvistat begrepp.²⁶

”I demokratin har drömmen om det goda sedan länge samexisterat med en ofrånkomlig vaghet”,²⁷ skriver Pierre Rosanvallon och påpekar på så sätt demokratibegreppets obestämbarhet. Han menar att bakom det föreställda samförståndet kring demokratis innebörd ligger en grundläggande ovisshet. Men denna instabilitet i demokratis innehåll är i själva verket en effekt av demokratis själva essens och utgör en del av dess definition: demokrati avser enligt Rosanvallon en typ av regim som motsätter sig varje försök till entydig klassificering.²⁸ Demokrati är alltså inte en färdig lösning på samtidens utmaningar, ett orealiserat ideal eller en specifik styrelsemodell.

Att ett begrepp är essentiellt omtvistat och obestämbar innebär att man erkänner dess *pluralism* - att det finns en stor mångfald av uppfattningar om vad demokrati innebär, och dess *kontextualitet* - att dessa uppfattningar om demokrati är politiskt, socialt, etiskt och ideologiskt laddade. De uppkommer ur och frambringas i olika sammanhang.²⁹

Också Mats Lundström påpekar hur demokratibegreppet sägs vara essentiellt omtvistat. Lundström understryker hur *valet av definition* kan styras av drivkrafter av ett normativt slag, där begreppets värdemässiga laddning ändras i syfte att inverka på människors attityd.³⁰ Att på detta sätt ersätta demokratis semantiska definition med argument för demokratis värde är dock negativt både ur en vetenskaplig och en demokratisk synvinkel, enligt Lundström. Demokratis legitimitet undermineras nämligen om dess argument inte klargörs och skiljs från sin språkliga definition.³¹

---

²⁶ Kurki, Milja, 2010, “Democracy and Essential Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion”, *International Studies Review*, vol. 12, no. 3, s. 370-371.

²⁷ Rosanvallon, Pierre, 2009, *Demokratin som problem*, översättning Oskar Söderlind, Tankekraft förlag, Hägersten, s. 19.

²⁸ Rosanvallon, 2009, s. 21-22.

²⁹ Kurki, 2010, s. 371-372.

³⁰ Lundström, Mats, 2004, *Three Concepts of Democracy in Swedish Political Science*, ECPR 32nd Joint Session of Workshops, Workshop 12: National Traditions of Democratic Thought, Uppsala, s. 3-4.

³¹ Lundström, 2004, s. 33.

3.1.2 Demokrati som det goda samhället - ett moraliskt ideal och dess hegemoni

Som en effekt av demokratibegreppets obestämlighet och inneboende vaghet blandas alltså begreppets deskriptiva definition och normativa värde ihop. På så sätt har demokratibegreppet *i sig* kommit att bli ett värde, rent utav ett moraliskt ideal. Detta poängteras av akademiker i både hyllande och problematiserande ordalag.

Amartya Sen tillhör den tidigare kategorin och är en av dem som argumenterat för att demokrati är ett universellt accepterat värde: "While democracy is not yet universally practiced, nor indeed uniformly accepted, in the general climate of world opinion, democratic governance has now achieved the status of being taken to be generally right."³² Och denna föreställning om demokratins universella rättfärdighet sträcker sig inte bara till dess tillämpning, utan också begreppets själva innebörd har universaliserats.³³

Monica Riccio skulle hålla med Sen om att demokrati har kommit att bli det enda tänkbara alternativet, men är inte lika säker på om den här utvecklingen bara har fört gott med sig. Riccio skriver hur demokratibegreppet genomgått en "konceptuell revolution" och transformation under 1900-talet, där det gått från att ha varit den "bättre" styrningsformen, till att bli den enda tänkbara och allmänt rätta. Denna process har gått hand i hand med att begreppet gradvis förlorat sin politiska tyngd, där dess komplexitet, dynamik och motsägelsefullhet täckts över. Som följd har begreppet utkristalliserats som ett universellt värde.³⁴

Det här visar hur demokrati har kommit att bli ett moraliskt ideal med en sorts moralisk hegemoni. Lundström påpekar hur begreppet demokrati används som en synonym till det "goda samhället" i framförallt politisk retorik, men också hos vissa svenska statsvetare.³⁵ På så sätt har begreppet erhållit en aura som sträcker sig långt utanför sin ursprungliga betydelse i termer av direkt politiskt deltagande av samhällets deltagare.³⁶ Att begreppet demokrati har kommit att tänjas ut på detta sätt, till att inkludera allt som

---

³² Sen, Amartya, 1999, "Democracy as a universal value", *Journal of Democracy*, vol. 10, no. 3, s. 3.

³³ Kurki, 2010, s. 365.

³⁴ Riccio, Monica, 2011, "Democracy as a 'Universal Value' and Intercultural Ethics", *International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, vol. 8, no. 2, s. 74.

³⁵ Lundström, 2004, s. 32.

³⁶ Pereira, Andrea, Falomir-Pichastor, Berent, Jacques, Staerklé, Christian & Butera, Fabricio, 2015, "In the name of democracy: The value of democracy explains leniency towards wrongdoings as a function of group political organization", *European Journal of Social Psychology*, vol. 45, no. 2, s. 191-192.

är eftersträvansvärt i en stat, har lett till att idén om demokrati förlorat sitt specifika innehåll och sin analytiska udd, enligt Robert Post.³⁷

Demokrati som en massivt tilltalande politisk doktrin och moraliskt ideal är något som bekräftas också av andra forskare. John E. Roemer understryker hur demokrati förknippas med ”Alla Goda Ting”,³⁸ och Paul Corcoran skriver att demokrati har blivit ”världens nya universella religion”.³⁹

3.1.3 Demokrati som legitimerande ideologi

Demokrati som ett moraliskt ideal samspelar med den linje inom tidigare demokrati-forskning som pekar på hur det demokratiska idealet har transformerats till en kraftfull ideologi.⁴⁰ När demokrati inte bara omfattas som ett politiskt styrningssystem, utan också som ett värde och moraliskt ideal tillskrivs nämligen demokratiska grupperns åtgärder en hög legitimitet, oavsett dess moraliska natur. Idén om demokrati som ett värde och som det moraliskt rätta medför enligt Andrea Pereira et. al. att demokrati blir ett ideologiskt trossystem som förser demokratiska aktörer med legitimitet. Utifrån idéer om demokrati formas bedömningar om vilka som förtjänar bestraffning.⁴¹

Demokratibegreppets moraliska laddning och medföljande värden åberopas alltså för att särskilja de demokratiska från de odemokratiska. På så sätt kan demokrati användas strategiskt som ett legitimerande verktyg i syfte att mobilisera folkligt stöd. Pereira et. al. påvisar att människor är villiga att stötta anti-demokratiska åtgärder såsom kollektiv bestraffning med intentionen att försvara demokratiska värden. Stödet till demokrati kan alltså ironiskt nog få människor att legitimera orättvisa, illegitima (och anti-demokratiska) åtgärder.⁴²

---

³⁷ Post, 2006, s. 24.

³⁸ Roemer, 1999, s. 56. Egen översättning från engelska till svenska.

³⁹ Corcoran, Paul E., 1983, "The Limits of Democratic Theory", i Duncan (ed.), *Democratic Theory and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 14. Egen översättning från engelska till svenska.

⁴⁰ Pierson, Christopher, 2006, *The Modern State*, 2nd ed., Taylor and Francis Group, New York, s. 20-21; Rosanvallon, Pierre, "L'universalisme démocratique: histoire et problèmes", *La vie des idées*, 17 december 2007, s. 10.

⁴¹ Pereira et al., 2014, s. 191-192.

⁴² Pereira et al., 2014, s. 201-202.

Demokrati när det brukas som ideologi anses vanligtvis ha en dämpande effekt på social ojämlikhet.⁴³ P.J. Henry et. al påpekar dock hur demokratins språk också kan brukas för att legitimera aggressiva handlingar mot andra grupper och förstärka ojämlikheter i världen, beroende på kontext och avsikt hos aktören som brukar begreppet.⁴⁴ I vår samtida historia har försvaret av demokrati bland annat brukats som en motivering till ett antal militära ingrepp, såsom USA:s invasion av Irak och Afghanistan.⁴⁵

3.1.4 Demokrati som identitetskategori

Vad vi nyss sett exempel på är hur demokratibegreppet kan användas som ett moraliskt vattenmärke för att avskilja det rättfärdiga från det orättfärdiga, och legitimera påföljande handlingar.

Demokratibegreppet kan verka exkluderande på samma sätt när ”demokratiskhet” används som en identitetskategori.⁴⁶ I Sverige finns det exempelvis en föreställning om det svenska samhället som präglad av ett ”demokratiskt etos” där demokrati konceptualiseras som något som utmärker det svenska.⁴⁷ Andreas Johansson Heinö menar att svenskar förstår sig själva som *demokratiska*, liberala, jämlika, toleranta och individualistiska. Anti-rasism, universalism, sekularism, jämställdhet mellan könen och tolerans mot sexuella minoriteter är högt skattade värden och en stor del av den svenska självbilden.⁴⁸

Synen på demokrati i dess olika versioner tar alltså form i olika aktörers och grupperers självbild och politiska strävanden.⁴⁹ Magnus Dahlstedt och Fredrik Hertzberg understryker därför att idén om en specifikt svensk form av demokrati innebär att det är

---

⁴³ Henry, P.J., Wetherell, Geoffrey & Brandt, Mark J., 2015, “Democracy as a Legitimizing Ideology”, *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, vol. 21, no. 4, s. 649.

⁴⁴ Henry et. al., 2015, s. 650.

⁴⁵ Henry et. al., 2015, 662.

⁴⁶ Johansson Heinö, Andreas, 2009, “Democracy between individualism and collectivism. De-nationalisation and individualisation in Swedish national identity”, *International Review of Sociology*, vol 19, no. 2, s. 301-302.

⁴⁷ Dahlstedt, Magnus & Hertzberg, Fredrik, 2007, “Democracy the Swedish Way? The Exclusion of ‘Immigrants’ in Swedish Politics”, *Scandinavian Political Studies*, vol. 30, no. 2, s. 186.

⁴⁸ Johansson Heinö, 2009, S. 303-304; 308.

⁴⁹ Dahlstedt & Hertzberg, 2007, s. 199.

nödvärdigt att undersöka de historiska sammankopplingarna mellan nation, nationalism och demokratibegrepp.⁵⁰

3.1.5 Det andra spekrat: *Shrinking civic space*

I denna studie ska inte bara användningen av demokratibegreppet i politisk och medial debatt kring bidragsgivning till civilsamhället undersökas, jag strävar också efter att kunna resonera kring vad denna användning av begreppet och omgivande diskurs kan ha för betydelse för civilsamhället, i praktiken. För att kunna se vilka konsekvenser för civilsamhället som konceptualiseringen av demokrati i bidragsdebatten kan tänkas ge, kommer begreppet att tolkas mot bakgrund av ett större globalt skeende som kallas för *shrinking civic space*.

Först och främst, vad är det egentligen som anses ”krympa”? *Civic space*, medborgerligt utrymme, definieras av Carmen Malena som en uppsättning förutsättningar som avgör till vilken utsträckning som alla deltagare i ett samhälle, både som individer och i informella och organiserade grupper, är kapabla att fritt, effektivt och utan diskriminering utöva sina civila rättigheter. De mest grundläggande av dessa är förenings-, yttrande-, och mötesfriheten, samt rätten till information och deltagande. Ett öppet utrymme för civilsamhället att verka anses vara grundläggande för välmående och fungerande samhällen.⁵¹

Detta medborgerliga handlingsutrymme har dock minskat dramatiskt det senaste decenniet, en utveckling som kallas *shrinking civic space*.⁵² Maina Kai, FN:s särskilda rapportör för mötes- och föreningsfrihet, lyfter ofta problemet med *shrinking civic space*. Kai påpekar att vi det senaste årtiondet sett en våg av förtryckande lagar och praktiker sprida sig världen över, ”lagar och praktiker med syfte att förhindra människor från att organisera sig, uttrycka sin åsikt och engagera sig i demokratiska rättigheter och friheter.”⁵³

Den globala trenden av en striktare reglering av civilsamhället äger rum främst i auktoritära och semiauktoritära stater, men inte heller framväxande och etablerade de-

---

⁵⁰ Dahlstedt & Hertzberg, 2007, s. 194-195.

⁵¹ Malena, Carmen, 2015, Transparency & Accountability Initiative, *Improving the Measurement of Civic Space*, s. 14.

⁵² Herbert, 2015, s. 1-2.

⁵³ Kai, 2015, s. 246.

mokratier har varit immuna mot trenden.⁵⁴ En aktuell rapport från CIVICUS bekräftar denna utveckling också i västra Europa, där det finns bevis på att föreningsfriheten och andra medborgerliga rättigheter har begränsats till följd av terrorismbekämpande åtgärder.⁵⁵ The International Center for Not-for-Profit Law (ICNL) understryker att skillnaden med trenden inom etablerade demokratier är att det inte finns någon öppen avsikt till repression.⁵⁶

I Sverige har dock inte trenden av *shrinking civic space* identifierats, utan är enligt CIVICUS senaste globala kartläggning av medborgerligt utrymme, ett av få länder som fortfarande har ett öppet klimat för civilsamhällets organisering.⁵⁷

Terrordåden den 11:e september i USA lyfts fram som en orsak till att staters inställning till civilsamhällets verksamheter bringats ur balans. Jude Howell har visat hur det globala kriget mot terrorismen har lett till ett begränsande av civilsamhällets utrymme att verka genom olika former av hinder och ökade regleringar för dess organisationer. Det har på så sätt gett plats för en kontext där civilsamhällets grundläggande principer - neutralitet, oberoende och självständighet - undermineras.⁵⁸

I kontexten av den globala kampen mot terrorismen är det ett nytt stats-centriskt förhållningssätt som vuxit fram. Ahmet Öztürk menar att denna realpolitiska logik bortser från civilsamhälle och medborgerliga friheter i syfte att säkerställa statens säkerhet och överlevnad. Öztürk understryker därför att hoten mot demokrati och civila friheter inte bara kommer från extremistiska nätverk, utan också från legitima grupper inom samhället och i synnerhet från staten själv.⁵⁹

Den diskursiva sammankopplingen mellan terrorism och civilsamhällesaktörer har ägt rum inom en bredare kontext av ökande oro bland finansiärer och politiker kring icke-statliga organisationers transparens, legitimitet och pålitlighet. Jude Howell och Jeremy Lind påpekar hur kriget mot terrorism lade till en känsla av brådska till frågan, genom att skapa misstankar om möjliga länkar mellan civilsamhällesorganisationer och

---

⁵⁴ Malena, 2015, s. 11.

⁵⁵ CIVICUS & Civil Society Europe, 2016, *Civic space in Europe Survey*, s. 20.

⁵⁶ International Center for Not-for-Profit Law (ICNL), World Movement for Democracy & Secretariat at the National Endowment for Democracy (NED), 2012, *Defending civil society*, 2nd ed., s. 28.

⁵⁷ CIVICUS, 2017, "Monitor Tracking Civic Space", [hämtad 28-05-2017] <https://monitor.civicus.org/>.

⁵⁸ Howell, Jude, 2006, "The global war on terror, development and civil society", *Journal Of International Development*, vol. 18, no. 1, s. 127-128.

⁵⁹ Öztürk, Ahmet, 2010, "The War on Terror, or the War on Civil Liberties: The State, Society and the Civil Liberties Since 2001", *Review Of International Law & Politics* 6, no. 22: 105-132, s. 110.

terrorism. På så sätt skapades ett statligt förhållningssätt gentemot civilsamhället som varken var rationellt eller bevisbaserat.⁶⁰

Diskursen kring kriget mot terrorismen har alltså misstänkliggjort civilsamhällesorganisationer i allmänhet. Bland dessa är det i synnerhet muslimska grupper som drabbats.⁶¹ Anti-terrorlagarna i USA är så breda i omfattning att de skulle kunna stänga ner i princip vilket företag eller organisation som helst, men de som pekats ut är de muslimska organisationerna.⁶²

En central orsak till civilsamhällets krympande förmåga att verka har varit en ökad kontroll av och restriktioner kring finansiering.⁶³ Dessa restriktioner har till stor del skett med hänvisning till arbete mot terrorism och pengatvätt. The Financial Action Task Force (FATF), har rekommenderat regeringar att säkerställa att ideella organisationer inte kan missbrukas för att finansiera terrorism. I samband med denna rekommendation hävdar FATF att ideella organisationer är särskilt sårbara för manipulering och att terrorgrupper har utnyttjat ideell sektor för att samla in medel till sina operationer. Detta har gett en avkylande effekt hos finansiärer, samt lett till att det ömsesidiga förtroendet mellan bidragsgivare och organisationer har underminerats på global nivå.⁶⁴ Trots detta har väldigt få fall upptäckts där terrorism finansierats genom en direkt inblandning av civilsamhällesorganisationer.⁶⁵

CIVICUS har visat att också det statliga stödet till civilsamhällesorganisationer i Europa har minskat. Detta är en källa till osäkerhet och oro för många föreningar, och i synnerhet för minoritetsgrupper.⁶⁶ I dokumentet *General Principles on Protecting Civic Space and the Right to Access Resources* från Community of Democracies och FN:s särskilda rapportör för mötes- och föreningsfrihet, kan vi läsa just att problemet med ökade restriktioner kring civilsamhällets finansiering också börjar sprida sig i etablerade demokratier.

---

⁶⁰ Howell, Jude & Lind, Jeremy, 2009, *Counter-terrorism, aid and civil society. Before and after the war on terror*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, s. 67.

⁶¹ Howell, 2006, s. 130.

⁶² Howell & Lind, 2009, s. 54.

⁶³ Human Rights Council, 2013, *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Maina Kiai, A/HRC/23/39*, s.5.

⁶⁴ Cortright, David, Lopez, George A., Millar, Alistar & Gerber-Stellingwerf, Linda, 2008, *Friend not Foe: Civil Society and the Struggle against Violent Extremism*, A report to Cordaid from the Fourth Freedom Forum and Kroc Institute for International Peace Studies at the University of Notre Dame, s.14.

⁶⁵ Community of Democracies & UN Special Rapporteur on Freedoms of Peaceful Assembly and Association, 2014, *General Principles on Protecting Civic Space and the Right to Access Resources*, s. 3

⁶⁶ CIVICUS, 2016, s. 7; 20.

Att civilsamhällets förmåga att söka, erhålla och använda medel begränsas är enligt Maina Kai och Community of Democracies ett problem eftersom denna möjlighet är en essentiell del av föreningsfriheten och grundläggande för en organisation för att kunna bestå och verka effektivt. Utövanden av rätten till att organisera sig är ”kraftigt begränsad och ogiltigförklarad” om tillgången till medel begränsas, eftersom detta bevisligen leder till en minskning av antal föreningar och aktivitet i civilsamhället.⁶⁷

Var kommer denna studie in?

Vi har gått igenom demokratibegreppets inneboende obestämbart och vaghet, bruket av begreppet som ett moraliskt ideal, samt dess legitimerande och exkluderande funktioner. I en svensk kontext har vi sett hur demokratibegreppet konceptualiseras som en grundbult i den svenska självidentiteten. Vad som däremot saknas är forskning som undersöker hur demokratibegreppet i Sverige därför kan verka legitimerande, och kanske samspela med exkluderande funktioner.

Vi har också gått igenom de grundläggande aspekterna av trenden med *shrinking civic space* där civilsamhället från statligt håll börjat ses som en suspekt arena, vilket har legitimerat en ökad kontroll av dess organisationer. Detta hindrar i sin tur civilsamhällets fria organisering och handlingsutrymme. Inom en svensk kontext har inte tidigare forskning på *shrinking civic space* bedrivits.

För att avsluta forskningsöversikten kan vi därför säga att utforskandet av en potentiell, subtil form av *shrinking civic space* i en svensk kontext, och kombinationen av detta forskningsområde med nämnda del av demokratibegreppets fält, är det som gör studien unik och behövd.

---

⁶⁷ Community of Democracies, 2014, s. 1.

4 En metod, två teoretiska ramverk

Vi rör oss alltså i uppsatsen längst två spektrum. Ett abstrakt, textuellt spektrum längst vilket demokratibegreppet fylls med en innebörd av politiker och journalister, och ett mer konkret spektrum som handlar om kontexten inom vilket demokratibegreppet tar form och vilken betydelse en viss användning av begreppet får för civilsamhället i praktiken.

För att genomföra detta krävs en teori och en metod som sätter både *språket* och *kontexten* i fokus, och sammanbinder och förklarar dem. Det gör just Helge Jordheims filologiska metod såsom presenterad i *Läsningens vetenskap*. Det teoretiska ramverket har i sin tur konstruerats för att hjälpa mig att tolka demokratibegreppet, samt förklara en del av den kontext inom vilken debatten äger rum.

I detta kapitel ska vi fördjupa oss i studiens teori och metod och jag inleder med att presentera det teoretiska ramverket, för att därefter beskriva metoden.

För att kunna svara på frågeställningen krävs ett teoretiskt ramverk som i) hjälper mig att programmera och förklara konceptualiseringen av demokrati i bidragsdebatten, och ii) hjälper mig att förklara vilka potentiella effekter som denna debatt och konceptualiseringen av demokrati som sker däri kan ge på civilsamhället. Den tidigare ska hjälpa mig att förklara abstrakta åberopanden av demokratiska värderingar, den senare ska hjälpa mig att konkretisera och kontextualisera det skeende som dessa åberopanden kan vara en del av. Därför är också teoridelen anpassad efter detta dubbla syfte.

4.1 Teori: Att förstå demokratibegreppet

Utifrån forskningsläget har vi sett olika element i demokratibegreppet. Dessa element kommer också att utgöra en teoretisk förklaringsmodell. Därför sammanfattas här de aspekter av demokratibegreppet som kan hjälpa mig att förklara konceptualiseringen av begreppet i det undersökta materialet.

Demokratibegreppet brukas på ett sådant sätt som sträcker sig långt utanför begreppets ursprungliga betydelse. Det har kommit att tänjas ut, till att inkludera allt som är eftersträvansvärt i en stat. Begreppet har blivit synonymt med ”det goda samhället”⁶⁸ och ”Alla Goda Ting”.⁶⁹ Demokratibegreppet brukas med andra ord inte bara i deskriptivt syfte, utan också som ett *moraliskt ideal* och ett oomtvistat värde, och har på så sätt erhållit en status av moralisk hegemoni, samtidigt som det präglas av en vaghet.⁷⁰

På så sätt har begreppet till ytan blivit *apolitiskt*. Men samförståndet om demokratins innebörd är en föreställning eftersom begreppets innebörd varierar och fylls med innehåll beroende på kontext och avsändare. Dess begreppsliggörande är i själva verket *politiskt, socialt, etiskt och ideologiskt laddat* och representerar specifika sociala och politiska ställningstaganden och maktrelationer. Dess bruk i en social eller politisk kontext förutsätter vidare en viss förståelse för en hel uppsättning andra relaterade begrepp, vars egen innebörd inte är desto mindre omstridda. Begreppets innebörd skapas således inom ett bredare värde- och tankesystem.⁷¹

Syftet med att ändra den deskriptiva innebörden av demokratibegreppet är därför ofta att inverka på människors attityd, med begreppets värdemässiga laddning som medel. På så sätt blir det *en definition som verkar övertygande*.⁷²

Detta för oss in på demokrati som *legitimerande ideologi*. Idén om demokrati som ett moraliskt ideal och värde medför att demokrati kan bli ett ideologiskt trossystem som förser demokratiska aktörer med legitimitet. På så sätt formas bedömningar om vilka grupper som är illegitima utifrån uppfattningar om moral. Det blir också ett sätt att använda ”demokrati” som en *identitetskategori* för en grupp. Som sådan är den begränsad, vissa inkluderas i och andra exkluderas ur den demokratiska gemenskapen.⁷³

Demokratibegreppet är en del av en exkluderande praktik när det konceptualiseras som något specifikt svenskt, tillsammans med andra ”svenska värderingar” såsom jämlikhet, jämställdhet och tolerans. Det svenska samhället präglas enligt denna uppfattning av ett ”demokratiskt etos”. Detta begreppsliggörande av demokrati blir en del av den nationalistiska praktikens ”föreställda gemenskap” och idé om värdekonsensus.

---

⁶⁸ Lundström, 2004, s. 32.

⁶⁹ Roemer, 1999, s. 56. Egen översättning från engelska till svenska.

⁷⁰ Rosanvallon, 2009, s. 19.

⁷¹ Kurki, 2010, s. 371-372.

⁷² Lundström, 2004, s. 3-4.

⁷³ Johansson Heinö, 2009, s. 301-302.

Konceptualiseringen av en specifikt svensk förståelse av demokrati involverar ofta en idé om demokrati som en sak, snarare än en vision. I denna form kan demokratin ägas av en viss grupp.⁷⁴

Demokrati kan i detta sammanhang brukas som ett vattenmärke i en gränsdragande process inom vilken vissa grupper och intressen tenderar att representeras som problem och avvikelser, till och med som störningar och hot mot det “vanliga samhället”.⁷⁵

Sammanfattningsvis, centralt i bruket av demokratibegreppet är:

- Demokrati som ett *apolitiskt, vagt och moraliskt ideal*
- Demokratibegreppets faktiska *politiska laddning* (dess definition verkar *övertygande*, och kan därför fungera som en *legitimerande ideologi*)
- Demokrati som *identitetskategori* (vissa inkluderas och andra exkluderas ur denna)

4.1.1 Att förstå diskursen kring *shrinking civic space*

Jag vill försöka ta reda på hur civilsamhället påverkas av den konceptualisering av demokrati som tar form i den politiska och mediala debatten kring bidragsgivning. För att göra detta ska jag undersöka huruvida diskursen inom vilken demokratibegreppet tar form stämmer överens med den diskurs som kringgärdar den globala trenden av *shrinking civic space*. Därför ska vi nu gå igenom de grundläggande komponenterna i denna.

Det är framförallt i kontexten av det så kallade globala kriget mot terrorismen som relationen mellan stat och civilsamhälle har förändrats, till följd av vilket civilsamhällets oberoende och självständighet har drabbats. I terrorismens kölvatten har politiker och makthavare börjat ifrågasätta civilsamhällets aktiviteter, och infört åtgärder för att övervaka och kontrollera civilsamhället.⁷⁶ Det har lett till att dess utrymme att verka har krympt.

---

⁷⁴ Dahlstedt & Hertzberg, 2007, s. 199.

⁷⁵ Dahlstedt & Hertzberg, 2007, s. 180.

⁷⁶ Howell & Lind, 2009, s. 51.

Kriget mot terrorismen beskrivs av Jude Howell bland annat som ett uttryck för en *polariserande syn på världen*. En syn som sätter modernitet mot bakåtsträvan, civilisation mot barbarism, och frihet mot förtryck.⁷⁷ I den här kontexten har civilsamhället blivit en allt mer *suspekt arena*, som anses kunna hysa potentiella fiender till västerländska intressen och värden.⁷⁸ Uttalanden av västerländska politiska ledare som anspelar på sammankopplingar mellan civilsamhällesorganisationer och terrorism har alltså resulterat i en *opinion som kräver en striktare reglering av civilsamhällesaktörer*.⁷⁹

I demokratiska stater har de åtgärder som försvårat civilsamhällets verksamhet varit indirekta juridiska restriktioner vilka inneburit exempelvis hinder till mötesfrihet eller hinder i att säkra resurser. Denna striktare reglering av civilsamhället förklaras av maktavare som en nödvändighet för att möta nationella säkerhetsintressen och öka pålitligheten och transparensen hos dess organisationer.⁸⁰ Medan det i auktoritära länder införs åtgärder som uttryckligen riktar sig mot civilsamhällesorganisationer, så är det största problemet i etablerade demokratier alltså en ökande *säkerhetisering* och ett ökat antal säkerhetsåtgärder, såsom anti-terrorlagar och policier.⁸¹ För att sammanfatta det kort är säkerhetisering en process där brådskande säkerhetsproblem eller hot identifieras eller konstrueras, i syfte att skapa legitimitet och auktoritet för de åtgärder som är tänkta att handskas med hotet.⁸²

Howell och Lind menar vidare att regeringar världen över antagit ett dubbelt förhållningssätt gentemot civilsamhället, baserat på uppdelningen mellan ”*goda*” och ”*onda*” *delar av civilsamhället*.⁸³ Å ena sidan har maktavare anammat ett hårt förhållningssätt gentemot de civilsamhällesaktörer som misstänks ha förbindelser med terrorister och extremister. Det har medfört en ökad övervakning av vissa grupper och en större kontroll av civilsamhället i allmänhet. Dessa åtgärder för att slå ner på det ”*onda*” civilsamhället har kombinerats med strategier som söker involvera det ”*goda*” civilsamhället i det förebyggande arbetet och i dialogen med ”*misstänkta*” samhällen eller grupper,

---

⁷⁷ Howell, 2006, s. 122-23.

⁷⁸ Howell, 2006, s. 126.

⁷⁹ Howell & Lind, 2009, s. 51.

⁸⁰ ICNL, 2012, s. 3.

⁸¹ EU-Russia Civil Society Forum, 2017, *2016 report on the State of Civil Society in the EU and Russia*, s. 34.

⁸² Buzan, Barry, Ole Wæver, & Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1998, s. 23-26.

⁸³ Howell & Lind, 2009, s. 46-47.

däribland muslimer, unga och flyktingar.⁸⁴ Politiska ledare världen över misstänkliggör med andra ord vissa delar av civilsamhället och söker ändra det officiella förhållnings-sättet gentemot dessa delar i syfte att ändra regelverk och strategier riktade mot civilsamhället. Samtidigt omfattas andra civilsamhällesaktörer av myndigheter.⁸⁵

Uppdelningen mellan det ”goda” och det ”onda” civilsamhället har gjort att vissa delar av civilsamhället har blivit föremål för intensiv granskning och kontroll. Howell och Lind understryker dock hur det har varit omöjligt att begränsa etiketteringen och granskningen av det ”onda” civilsamhället till de isolerade och sällsynta grupper som faktiskt har visat sig vara engagerade i terroristaktiviteter.⁸⁶

Det ”goda” civilsamhället anses förkroppsliga liberala värden såsom demokrati, rättigheter, jämlikhet och jämställdhet. Detta civilsamhälle anses därför vara en grundläggande del i en liberal demokrati. Det ”onda” civilsamhället å sin sida, förespråkar extremism, radikalisering och oliberala och antidemokratiska värden och attityder, och anses därför vara ett problem för liberala demokratier.⁸⁷ Uppdelningen mellan det ”goda” och det ”onda” härleds ur kriget mot terrorismens polariserande språkbruk. Att benämna vissa grupper som ”onda”, ”ociviliserade” och ”suspekta” är en djupt politisk handling, menar Howell och Lind. Huruvida en grupp betecknas som ”god” eller ”ond” beror på ett lands specifika politiska kontext och sociala skiljelinjer, och hur dessa sammanfaller med regional och global politik. Konsekvensen av kampen mot terrorismen har i väst blivit att *särskild misstänksamhet har riktats mot muslimska organisationer och nätverk*.⁸⁸ Howell och Lind visar hur muslimska organisationer har varit dem som fått bära bördan av de byråkratiska påtryckningar som fötts ur en diskurs som *hävdar ideell sektors sårbarhet* att missbrukas av extremistiska grupper. Detta trots att det har varit ytterst få fall där organisationer faktiskt har visat sig ha sammankopplingar med terroristgrupper.⁸⁹

Sammanfattningsvis, centralt i diskursen kring *shrinking civic space* är följande:

- civilsamhället som en *suspekt arena* där dess aktiviteter ifrågasätts;

---

⁸⁴ Howell & Lind, 2009, s. 47.

⁸⁵ Howell & Lind, 2009, s. 50.

⁸⁶ Howell & Lind, 2009, s. 73.

⁸⁷ Howell & Lind, 2009, s. 48-49.

⁸⁸ Howell & Lind, 2009, s. 50.

⁸⁹ Howell & Lind, 2009, s. 62.

- *civilsamhällets sårbarhet* för utnyttjande av extremistiska grupper och terrornätverk;
- en opinion som kräver *en striktare kontroll av civilsamhällesaktörer* (till följd av en *säkerhetisering* av politiken);
- en polariserande syn på världen – ”*goda*” och ”*onda*” *delar av civilsamhället*;
- *särskild misstänksamhet riktad mot muslimska organisationer och nätverk*.

4.2 Metod: En holistisk läsning av text och kontext

För att sätta detta teoretiska ramverk i arbete krävs en metod som sätter både *språket* och *kontexten* i fokus, och sammanbinder dem. Därför kommer Jordheims filologiska metodologi att fungera som ledstjärna i genomförandet av studien. Filologi definieras av Jordheim som ”läsningens vetenskap”⁹⁰ och hans metod innebär en strävan efter att läsa texter på ett systematiskt sätt med utgångspunkt i hur språket som finns i dessa texter ingår en växelverkan med den omgivande kontexten.⁹¹ Metoden, som brukas bäst på ett nätverk av texter som sträcker sig över ett tidsspänn, passar också vårt material väl.

Jordheims metod innebär att tre olika perspektiv - ett begreppsanalytiskt, ett diskursanalytiskt och ett talhandlingsteoretiskt - anläggs parallellt för att genom en holistisk läsning förstå en kontext.⁹² Vad bidrar de olika perspektiven med? Det redogör jag för nedan.

Begrepp, diskurs och talhandlingar

Hur begrepp används är inte något statiskt, utan en del av en politisk kamp.⁹³ Så även demokratibegreppet. För att se vilka sociala förändringsprocesser som pågår blir det därför relevant att titta på *demokratibegreppet*, *hur det används* och vilka *ord* och *symboler* som det kopplas ihop med.⁹⁴ Enligt det begreppsanalytiska perspektivet är det också centralt att se huruvida det socialt och politiskt laddade demokratibegreppet an-

---

⁹⁰ Jordheim, Helge, 2003, *Läsningens vetenskap: utkast till en ny filologi*, Anthropos, Gråbo, s. 25.

⁹¹ Jordheim, 2003, s. 252.

⁹² Jordheim, 2003, s. 255; Palonen, Kari, ”A Discipline of Reading”, i *Finnish Yearbook of Political Thought 2002 vol. 6*, Ihalainen, Lagerspetz & Parvikko, University of Jyväskylä, s. 181.

⁹³ Koselleck, Reinhart, 2004, *Erfarenhet, tid och historia – Om historiska tiders semantik*, Daidalos AB, Göteborg, s. 161-162.

⁹⁴ Jordheim, 2003, s. 22.

vänds på olika sätt under det undersökta tidsspannet.⁹⁵ Det intressanta blir alltså hur demokratibegreppet formuleras i den uppsättning texter som utgör studiens material, och vad detta säger oss om världen inom vilken det formulerades, skrevs och publicerades.

Begreppen existerar i sin tur alltid inuti och präglas av större diskursiva sammanhang.⁹⁶ Texter, dess uttalanden och bruk av begrepp inträffar som en händelse inom en diskurs. Detta innebär att utsagorna i en text ger uttryck för omkringliggande påståenden, föreställningar och erfarenheter.⁹⁷ Vad skribenten egentligen har menat är av mindre intresse än hur texten relaterar till fältet som omger den.⁹⁸ Att se till diskursen tillåter mig att ha ett större perspektiv och blir ett sätt att genom återkommande uttryck för *föreställningar* och *påståenden* se till den struktur som ett kluster av röster och inlägg ger uttryck för i materialet.

Talhandlingsperspektivet adderar något ytterligare till en holistisk läsning. Detta tillåter oss nämligen att se hur ett uttalande, förutom ord och betydelser, också rymmer en handlande kraft att påverka den aktuella politiska situationen i avsedd politiskt riktning.⁹⁹ *Den som yttrar sig försöker att åstadkomma något genom en text, inom en given kontext.* Detta kan exempelvis ske genom en omdefiniering av ett begrepp, då kan ett begrepp som demokrati bli till ett argument i en text.¹⁰⁰ Talhandlingen ligger implicit i utsagan och min strävan i mötet med materialet är att göra det implicita explicit, det vill säga att läsa med syftet att avgöra vilken slags talhandling det rör sig om.¹⁰¹ För att greppa avsikterna bakom olika aktörers inlägg i bidragsdebatten blir det därför nödvändigt att relatera dem till sin omgivande kontext,¹⁰² här i form av *shrinking civic space*.

Jag kommer alltså att försöka göra explicit vad motivet bakom en viss tillämpning av demokratibegreppet är. För att göra det måste vi analysera bruket av begreppet och samtidigt se till omgivande diskurs och dess påståenden och föreställningar.

---

⁹⁵ Melve, Leidulf, 2003, "Review: Helge Jordheim, Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi", *Scandinavian Journal of History*, vol. 28, no. 3-4, s. 317.

⁹⁶ Jordheim, 2003, s. 201-202.

⁹⁷ Jordheim, 2003, s. 265.

⁹⁸ Melve, 2003, s. 317.

⁹⁹ Höög, Victoria, 2001, "Historiens tvetydighet: Quentin Skinner och problematiseringen av traditionen", *Slagmark*, s. 82; Jordheim, 2003, s. 17.

¹⁰⁰ Jordheim, 2003, s. 145.

¹⁰¹ Jordheim, 2003, s. 222.

¹⁰² Jordheim, 2003, s. 146.

Studien kan öppna sig mot processer, tendenser och förändringar när flera texter låter sig inordnas i en kronologi, där drag hos den enskilda texten förbinder den med andra texter som föregår och följer på den aktuella texten.¹⁰³ Ur studiens material, ett nätverk av texter, är det möjligt att urskilja *meningsfulla mönster* och *teman* i bruk av demokratibegreppet, diskursen inom vilken begreppet tar form, samt talhandlingar, vilka säger oss något om den samtid som de är inflätade i. Det här kan inte göras genom att titta på enskilda texter, läsningen måste ske holistiskt.¹⁰⁴

För att analysera den diskussion om demokrati och civilsamhälle som förs i materialet kommer jag därför att identifiera olika aspekter och meningsfulla mönster och teman inom denna diskussion i samverkan med de tre olika perspektiven. Nu är nästa steg att närmare förklara hur metoden samverkar med teorin.

Språket och kontexten - utsagorna ställs mot *shrinking civic space*

Begrepps användning, diskurs och talhandlingar är exempel på sin samtid snarare än något som svävar över det.¹⁰⁵ Det här innebär att en texttolkning alltid är en tolkning av en kontext, den språkliga utsagan går inte att beskriva förrän den sätts in i sin kontext.¹⁰⁶ Vad jag i denna studie ska pröva är huruvida diskursen kring statlig bidragsgivning, civilsamhälle och demokrati stämmer överens med, samverkar och sammanfaller med centrala aspekter i diskursen kring *shrinking civic space*.

För att kunna genomföra studien krävs därför en kontextualiserad inblick likt den vi har gått igenom i bakgrundsavsnittet såväl som under tidigare forskning. Här blir det också tydligt hur metod och teorival hänger ihop. Förklaringsmodellen i form av *shrinking civic space* och tidigare bruk av demokratibegreppet utgör en kontext och krävs för att kunna analysera demokratibegreppet och ställa olika mönster i konceptualiseringen av demokrati och omgivande diskurs mot centrala aspekter av *shrinking civic space*.

Vad jag genom materialval har gjort är att anknyta texter till varandra, och genom teorival anknyter vi till omgivande samtida kontext. Det krävs för att kunna förstå

---

¹⁰³ Jordheim, 2003, s. 212.

¹⁰⁴ Jordheim, 2003, s. 153.

¹⁰⁵ Jordheim, 2003, s. 251.

¹⁰⁶ Jordheim, 2003, s. 130; s. 138-139.

inläggen i bidragsdebatten bortom sin bokstavliga och omedelbara innebörd.¹⁰⁷ Genom språket kan vi få tillträde till nya avslöjanden om vår samtida kontext.

Sammanfattningsvis, jag kommer att läsa inläggen och texterna kring diskussionen om statliga bidrag, civilsamhälle och demokrati genom att försöka identifiera återkommande *mönster* och *teman* i enlighet med tre perspektiv:

- **Begreppsanalytiskt:** Hur används demokratibegreppet, vilka ord, andra begrepp och symboler kopplas det samman med eller kontrasteras mot? Har bruket förändrats över tid?
- **Diskursanalytiskt:** Vilka påståenden, föreställningar och erfarenheter omger denna konceptualisering av demokrati?
- **Talhandlingsteoretiskt:** Vad försöker dem som yttrar sig åstadkomma?

Och slutligen, för att kunna utläsa vad texten säger oss om pågående sociala processer, förändringar och tendenser i förhållande till civilsamhället:

- Hur samverkar och sammanfaller ovanstående med centrala aspekter i utvecklingen av *shrinking civic space*?

---

¹⁰⁷ Jordheim, 2003, s. 176-177.

5 Ett djupdyk i bidragsdebatten

I det här kapitlet presenteras och analyseras undersökningen av materialet med fokus på hur demokratibegreppet begreppsliggörs i förhållande till civilsamhället. Citaten väljs ut baserat på huruvida de talar till de metodiska avgränsningarna eller huvudfrågorna.

Jag inleder med att presentera konceptualiseringen av demokratibegreppet för att sedan analysera den omgivande diskursens kringliggande föreställningar och påståenden. Därefter analyseras diskursens implicita talhandlingar. Parallellt med detta ställs resultatet mot mitt teoretiska ramverk och förklaringsmodell.

5.1.1 Demokrati - ett vagt begrepp med stark moralisk laddning

”Demokrati” hänvisar i det undersökta materialet till långt mer än en styrningsform och vissa politiska institutioner. Demokratibegreppet blir i bidragsdebatten politiskt, ibland ideologiskt, men framförallt etiskt laddat. Denna laddning samspelar med en inneborende vaghet, där de positivt och negativt värdeladdade begrepp som kopplas till ”demokrati” och ”odemokratisk”, är minst lika vaga och omstridda begrepp.

Vid upprepade tillfällen har vi tagit del av information kring hur anti-demokratiska och våldsbejakande organisationer har kunnat erhålla offentliga stöd. Detta sker trots att dessa föreningar inte ställer sig bakom de grundläggande demokratiska grundprinciperna som yttrandefrihet, mötesfrihet och jämlikhet. [...] Därför måste det säkerställas att offentliga bidrag enbart går till föreningar som har ett huvudsakligt syfte som är förenligt med de värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle, föreningar som i sin verksamhet respekterar demokratins idéer, inklusive principerna om frihet och alla människors lika värdighet.¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ Motion 2016/17:2458, *Bidrag till anti-demokratiska och etniska föreningar*, av Anders Forsberg (SD).

Som Jordheim påpekar, när vi granskar ett begrepp är det av intresse att se vilka ord, symboler och andra begrepp som det kopplas ihop med.¹⁰⁹ I det undersökta materialet kopplas ”demokrati”, ”demokratiska värderingar” eller ”demokratins idéer” också samman med mänskliga rättigheter,¹¹⁰ öppenhet,¹¹¹ likabehandling¹¹² och icke-diskriminering.¹¹³ Ett annat starkt relaterat begrepp är jämställdhet, där ”föreningar som inte främjar utan motverkar jämställdhet och demokratiska värderingar måste upphöra.”¹¹⁴

Detta blir en framställning av demokratibegreppet som Alla Goda Ting. På så sätt blir ”demokrati” ett *moraliskt ideal* och oomtvistat värde. Det får statusen av en moralisk hegemoni, samtidigt som det präglas av en vaghet. I denna konceptualisering blir demokratibegreppet skenbart *apolitiskt*. Då osynliggörs det faktum att det i sig är en djupt politisk handling att begreppet är laddat med andra positiva värdebegrepp, för genom detta blir demokratibegreppets definition *övertygande* och ett starkt legitimerande verktyg. Det ”odemokratiska” som motsats till det ”demokratiska” blir därmed fullständigt illegitimt. Att få avslag på basis av demokratikriteriet och pekas ut som en odemokratisk organisation, innebär därför hinder både i termer av ekonomi och legitimitet.

Såsom vi gick igenom i metodavsnittet är det av intresse att se hur demokratibegreppet används. Därför är det relevant att nämna hur begreppet också kopplas ihop med det svenska samhället och på så sätt blir en del av en föreställning om en svensk gemenskap och värdekonsensus:

Sverige ska fortsätta att vila på de goda traditionella värderingar som historiskt har gjort vårt land starkt. Det handlar om västerländska värderingar och värden som religionsfrihet, demokrati och jämställdhet.¹¹⁵

---

¹⁰⁹ Jordheim, 2003, s. 22.

¹¹⁰ Motion 2016/17:3287, *Utvecklat arbete mot våldsbejakande extremism*, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, L, KD).

¹¹¹ Juntti, Gustav, ”IS-krigare ska inte kunna leva på statliga bidrag”, *Expressen*, 9 mars 2017.

¹¹² Gudmundson, Per, ”Ge inga bidrag till hatet”, *Svenska Dagbladet*, 13 juli 2011.

¹¹³ MUCF, 2016, *Beslut om bidrag för barn –och ungdomsorganisationer*, Diarienummer 1439/16.

¹¹⁴ Edholm, Lotta (L), ”Inte ett öre till de som kallar kvinnor orena”, *Aftonbladet*, 29 mars 2017. Jämställdhet kopplas återupprepade gånger till demokratiska principer, se exempelvis Motion 2016/17:3486, *Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering*, av Fredrik Malm m.fl. (L).

¹¹⁵ Carlsson, Christian (KDU), ”Stryp stödet till studieförbundet Ibn Rushd”, *Svenska Dagbladet*, 22 december 2016.

Både Alice Bah Kuhnke (MP)¹¹⁶ och Anna Ekström (S) skriver i liknande anda att ”tillit och demokratiska värderingar utgör grunden för det gemensamma samhällsbygget.”¹¹⁷ Det är denna påstådda sammanhållning och värderingskonsensus i samhället som hotas när ”skattepengar används till att stötta extremister.”¹¹⁸

”Demokrati” och ”demokratiska värderingar” blir således ett sätt att bygga upp ett svenskt ”vi”, det blir del av en nationell självbild och en *identitetskategori*. Som sådan är den begränsad - vissa inkluderas och andra exkluderas i den demokratiska gemenskapen. Men vilka är ”dem” - de odemokratiska?

5.1.2 Demokratins antites

I motsats till det demokratiska och det moraliskt goda, målas omoraliska och odemokratiska organisationer upp:

Dra in bidragen till de organisationer och föreningar som inte vilar på demokratins grundvalar. Vi har under åren allt för ofta sett exempel på motsatsen. Den uppföljande revisionen är lättvindig och svenska myndigheter görs till åtlöje när uppenbart olämpliga organisationer med antingen [sic] våldsbejakande, kvinnoförtryckande eller odemokratiska polariserande agendor år efter år räknar hem bidrag från MUCF, Allmänna arvsfonden, kommuner med flera.¹¹⁹

Demokratiska värderingar ställs i motsats till våldsbejakande organisationer,¹²⁰ terrorism och extremism.¹²¹ Om det demokratiska är Alla Goda Ting, konceptualiseras det odemokratiska som Alla Onda Ting: ”Odemokratiska organisationer sprider våldsbejakande islamism och budskap som är antisemitiska, homofoba och sexistiska”.¹²²

---

¹¹⁶ Bah Kuhnke, Alice, ”Skattepengar ska inte gå till hatretorik och polarisering”, *Dagens Nyheter*, 1 juni 2016. Se också Motion 2016/17:526, *Översyn av utbetalningar till trossamfund*, av Edward Riedl (M).

¹¹⁷ Ekström, Anna (S), ”Om det finns brister kommer vi att agera”, *Aftonbladet*, 30 mars, 2017. Se också Motion 2016/17:3486, av Fredrik Malm m.fl. (L).

¹¹⁸ Bred, Mathias, ”Stoppa bidragen till extremister”, *Göteborgsposten*, 20 mars 2017.

¹¹⁹ Ranstorp, Magnus, ”Extremism möter litet motstånd i Sverige”, *Dagens Nyheter*, 8 april 2017.

¹²⁰ Motion 2016/17:3387, *Plan för ett starkare Sverige - kraftfulla åtgärder mot terrorism*, av Anna Kinberg Batra m.fl. (M).

¹²¹ Motion 2016/17:2458, av Anders Forsberg (SD); också i Motion 2016/17:2102, *Budgetpropositionen för 2017*, av Oscar Sjöstedt m.fl. (SD).

¹²² Malm, Fredrik, (L), ”Skattemedel ska inte gå till extremism och hat”, *Dagens Samhälle*, 5 april 2017.

”Odemokratiska organisationer” konceptualiseras i mer allmänna ordalag som föreningar som inte lever upp till de demokratiska värderingarna, utan att definiera dessa närmare.¹²³ I Timbro-*Smedjans* granskning nämns många olika organisationer när kritik riktas mot skattefinansierade ”odemokratiska organisationer”¹²⁴ och ”blufforganisationer”.¹²⁵ I reportaget nämns många olika organisationer såsom Rättviseförmedlingen, Centrum mot Rasism, Sveriges Förenade Muslimer, den polska föreningen Semper fidelis, Rådet av enade kreoler med flera.¹²⁶ Vissa delar av civilsamhället tenderar dock oftare än andra att konceptualiseras som ”icke-demokratiska” eller lyftas upp som exempel på ”antidemokratiska” rörelser. Det rör sig om muslimska organisationer, etniska föreningar och trossamfund.¹²⁷

Organisationer som fjärrar sig och sina medlemmar ifrån, snarare än närmar sig, majoritetssamhället genom att inte leva upp till kraven på demokrati och jämställdhet på ett tillfredsställande sätt bör inte finansieras med gemensamma resurser. Det gäller såväl trossamfund som organisationer bildade på etnisk grund.¹²⁸

Det finns en föreställning om trossamfund och etniska organisationer som sammanslutningar som potentiellt kan ”undergräva demokratin”, eller vars grundläggande värderingar måste kontrolleras ytterligare. Därför är det just bidragsgivningen till etniska organisationer och trossamfund som är föremål för en särskild utredning tillsatt av regeringen.¹²⁹

Det ”odemokratiska” likställs vidare med det ”islamistiska” som likställs med det muslimska:

---

¹²³ Ekström, 30 mars 2017.

¹²⁴ Löwenmark, 22 mars 2017.

¹²⁵ Löwenmark, Sofie, ”Det regnar pengar över paraplyorganisationer”, *Smedjan*, 24 mars 2017; Löwenmark, Sofie, ”Rådet av enade kreoler chillar organiserat”, *Smedjan*, 17 mars 2017; Löwenmark, Sofie, ”Oseriös anti-extremism, seriös extremism”, *Smedjan*, 20 mars 2017.

¹²⁶ Skogkär, Mats, ”Extrema bidrag”, *Sydsvenskan*, 29 mars 2012.

¹²⁷ I 27 av 42 undersökta ”inlägg” nämns muslimska organisationer, islamistiska organisationer, trossamfund eller etniska föreningar.

¹²⁸ Motion 2016/17:2102, av Oscar Sjöstedt m.fl. (SD).

¹²⁹ Bah Kuhnke, 1 juni 2016. Se också Motion till riksdagen 2016/17:526, av Edward Riedl (M).

Det strypta bidraget till Sveriges Unga Muslimer är ett viktigt första steg, men vi i KDU kräver fler steg för att rensa bort bidrag till organisationer med islamistiska eller odemokratiska kopplingar.¹³⁰

Påståendet är att det just är de ”islamistiska föreningarna och organisationerna” som inte ställer sig bakom ”demokratiska grundprinciper.”¹³¹ Denna associationskedja blir till ett slagträ i debatten, i rubriker såsom ”Slopa bidragen till extrema islamister.”¹³²

Markus Wiechel (SD) kritiserar att den svenska staten ger ekonomiska medel till organisationer som vill föra in islamism i det svenska samhället. Här kopplas också muslimska organisationer och islamism samman och blir till demokratins antites:

Exempel på den sortens organisationer kan bland annat nämnas Islamiska Förbundet och närstående verksamheter så som [sic] ungdomsorganisationen Sveriges Unga Muslimer, studieförbundet Ibn Rushd, biståndsorganisationen Islamic Relief och scoutrörelsen Sveriges muslimska scouter. Vi har även sett hur Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor [sic] (tidigare Ungdomsstyrelsen) beviljat bidrag till organisationen Sveriges Förenade Muslimer, SFM (tidigare Troende unga framtida förebilder, TUFF) trots att myndigheten i sina stadgar inte stöder [sic] verksamheter som "strider mot demokratins idéer, det vill säga tanken om alla människors lika värde".¹³³

Också Lotta Edholm och Helene Odenljung (L) väljer Sveriges Förenade Muslimer som exempel på en organisation vars demokratiska värderingar behöver granskas,¹³⁴ och Per Gudmundson hänvisar till Sveriges Imam Förbund och TUFF (muslimsk ungdomsorganisation) som antidemokratiska rörelser.¹³⁵

Eftersom ”demokrati” är ett karaktärsdrag hos grupper, och inte individer, medföljer att det är grupper som konceptualiseras som ”odemokratiska”.¹³⁶ I det undersökta materialet är det just muslimer som grupp som drabbas. När enskilda föreläsare hos exempelvis TUFF eller SUM uttalat sig sexistiskt eller uppmuntrat till våld, är det inte bara individen i fråga som pekas ut som odemokratisk, utan också en hel grupp: ”Rege-

---

¹³⁰ Carlsson, Christian (KDU), ”Kriget mot islamismen är vårt”, *Svenska Dagbladet*, 26 april 2017.

¹³¹ Motion 2016/17:2199, *Regelverk och tillsyn i föreningslivet*, av Aron Emilsson m.fl. (SD).

¹³² Madon, Sakine, ”Slopa bidragen till extrema islamister”, *Vestmanland Läns Tidning*, 26 oktober 2016.

¹³³ Fråga 2015/16:1163, Markus Wiechel (SD). Också i: Carlsson, 22 december 2016.

¹³⁴ Edholm, Lotta & Odenljung, Helene (L), ”Sluta gödsla extremismen med föreningsbidrag”, *Göteborgsposten*, 1 december 2016.

¹³⁵ Gudmundson, Per, ”I Sverige ger vi islamisterna bidrag”, *Svenska Dagbladet*, 21 november 2016.

¹³⁶ Pereira et. al., 2015, s. 200.

ringen bör också sörja för att staten inte samtidigt – genom bidrag – ger stöd till grupper som inte accepterar grundläggande mänskliga rättigheter och principer om människors lika värde.”¹³⁷

Muslimska organisationer såsom Islamiska Förbundet, Sveriges Unga Muslimer och Ibn Rushd kopplas samman i en kedja av ”guilt by association”, vilket leder till slutsatsen att de alla är odemokratiska, och därför ska förlora sitt offentliga stöd.¹³⁸

För att kunna se till diskursen är det likt Jordheim påpekar viktigt att se till återkommande uttryck för *föreställningar*, *påståenden* och *erfarenheter* i texter.¹³⁹ I det undersökta materialet finns en sådan uttalad, utbredd föreställning om att statliga bidrag har hjälpt ”islamister” att flytta fram sina positioner i Sverige. Offentliga medel har använts för att finansiera terrorism och andra ”odemokratiska rörelser”:

Tyvärr har det visat sig gång på gång de senaste åren att våldsbejakande och islamistiska föreningar och organisationer, som uppmanar till lagbrott och som inte ställer sig bakom demokratiska grundprinciper, såsom stödet för yttrandefrihet och mötesfrihet, män och kvinnors lika värde etc., trots detta har kunnat erhålla skattefinansierat stöd, ofta vid upprepade tillfällen.¹⁴⁰

Vi ser också detta påstående i beskrivningen av statens så kallade bidragskran, som kan ”göra mer skada än nytta”¹⁴¹ och bidra till att ”gödsla extremism,”¹⁴² samt när det skrivs att ”IS-rekryterarna kan fortsätta sitt arbete” med hjälp av föreningsbidrag.¹⁴³

Samma mönster finns i föreställningen om att Muslimska Brödraskapet infiltrerar Sverige och har kopplingar till etablerade muslimska organisationer såsom Islamiska Förbundet och SUM.¹⁴⁴

Sveriges unga muslimer (SUM) och dess medlemsorganisationer har vid olika tillfällen och sammanhang pekats ut som en miljö där det förekommer individer som inte respekterar demokratins idéer, inklusive principen om jämställdhet och förbud mot diskriminering. Det

---

¹³⁷ Skogkär, 29 mars 2012.

¹³⁸ Carlsson, 22 december 2016.

¹³⁹ Jordheim, 2003, s. 265.

¹⁴⁰ Motion till riksdagen, 2016/17:2199, av Aron Emilsson m.fl. (SD).

¹⁴¹ Ledarredaktionen Expressen, ”Rätt att Sveriges unga muslimer förlorar stöd”, *Expressen*, 19 december 2016.

¹⁴² Edholm & Odenljung, 1 december 2016.

¹⁴³ Madon, Sakine, ”Fega makthavare göder jihadisterna”, *Expressen*, 24 april 2015.

¹⁴⁴ Carlsson, 22 december 2016.

har handlat om individer som uttryckt sig på sätt som inte är förenligt med förordningens syfte men också om kopplingar till andra organisationer som kan betraktas som icke förenliga med demokratins idéer, exempelvis till Muslimska brödraskapet.¹⁴⁵

I ovanstående påståenden och föreställningar konstrueras islam som en extremistisk religion och muslimska organisationer som särskilt problematiska i förhållande till demokratiska idéer. Konceptualiseringen av det ”odemokratiska”, omkringliggande föreställningar och påståenden, ger på så sätt uttryck för en *särskild misstänksamhet riktad mot muslimska organisationer och nätverk*.

Howell menar att sammankopplingen mellan islam och terrorism skapar bilden av muslimer som den ”farlige andre” som behöver övervakas och disciplineras. Annars riskerar de att uppföra sig på ett ociviliserat eller våldsamt sätt. Bortsett från de alienerande effekterna av den sortens diskurs, så underminerar det enligt Howell också muslimers grundläggande förenings- och organisationsrättigheter, eftersom denna sorts verksamhet därför drar misstänksamhet till sig.¹⁴⁶ Att också det ”odemokratiska” läggs till i denna begrepps-kedja förstärker ytterligare behovet av övervakning och legitimerar än mer en form av misstänksamhet.

Att det i synnerhet är *muslimska, islamistiska* och *etniska* föreningar som konceptualiseras som ”odemokratiska” är intressant i förhållande till den tidigare refererade konceptualiseringen av demokrati som något svenskt. Demokratiska värderingar är en fråga om något som inte är på förhand definierat, och för att slippa definiera det refererar ”vi” svenskar istället till oss själva. I den konceptualiseringen förkroppsligar det svenska bokstavligen det demokratiska. Definitionen av ”det demokratiska” som svenskt innebär att det blir del av en självbild samtidigt som det verkar självrefererande, ”vi” är måttstocken med vilken demokratiskhet mäts. Därför kan det som tillhör majoritetssamhället eller anses vara typiskt svenskt, per definition aldrig bli odemokratiskt. Därför är det ”de andra”, det inte typiskt svenska, vars grad av demokratiskhet som måste granskas och bedömas.

För att återkoppla ovanstående tema till aspekter av *shrinking civic space* vill jag påpeka hur civilsamhället framstår som en *suspekt arena* i associationskedjan av odemokratiska organisationer, islamism, extremism, terrorism, muslimska organisation-

---

¹⁴⁵ MUCF, 2016, *Beslut om bidrag för barn- och ungdomsorganisationer*, Diarienummer 1439/16.

¹⁴⁶ Howell, 2006, s. 127.

er och trossamfund. Det ”odemokratiska”, dess relaterade begrepp och omgivande föreställningar blir ett led i en diskurs som *hävdar civilsamhällets sårbarhet* för utnyttjande av extremistiska grupper och terrornätverk.

5.1.3 Det goda och det onda civilsamhället

Konceptualiseringen av det demokratiska och det odemokratiska samspelar också med en föreställning om det *goda* och *det onda civilsamhället*. Det goda civila samhället framställs som ”en given del av det svenska samhället och demokratin”, samtidigt måste ”en tydligare granskning av stöd till olika organisationer göras. Skattemedel ska aldrig gå till organisationer som motverkar jämställdhet och demokratiska principer.”¹⁴⁷ Det onda civilsamhället blir en antites till både demokrati och det goda civilsamhället.

Det finns således ett mönster av ett mycket dubbelt förhållningssätt gentemot civilsamhällets organisationer - som bundsförvanter i kampen för det goda, för demokratin - och som hot mot samma demokratiska statsskick. Det goda civilsamhället, som vill försvara demokratin, ställs mot det onda civilsamhället, som vill undergräva den:

Om den svenska staten i aningslös välvilja fortsätter att finansiera rörelser som riskerar att göda extremismen, bara för att de på papperet [sic] är demokratiska, riskerar vi att dra undan mattan för de goda krafter som vill försvara demokratin.¹⁴⁸

Konceptualiseringen av det demokratiska och det odemokratiska, och uppdelningen mellan det onda och det goda civilsamhället, ger uttryck för en *polariserande världsbild* och blir en del av en *exkluderande praktik* - antingen uppfyller du demokrati-kriteriet eller inte. Det vill säga, antingen är du med oss, eller emot oss.

Polariseringen mellan det onda och det goda civilsamhället, sammanfaller med föreställningen och framställningen av civilsamhället som en *suspekt arena*, där det odemokratiska civilsamhället är opålitligt:

---

¹⁴⁷ Motion 2016/17:3486, av Fredrik Malm m.fl. (L).

¹⁴⁸ Edholm & Odenljung, 1 december 2016.

De organisationer som *utnyttjar systemen* för verksamhet som motverkar demokratin principer undergräver möjligheterna för alla de tusentals organisationer som dagligen förbättrar vårt samhälle.¹⁴⁹

MUCF:s Lena Nyberg skriver om det goda civilsamhället som en pelare för demokratin, medan ”illasinna intressen” utnyttjar skattepengar och ”samhällets goda intentioner.”¹⁵⁰ Misstänksamhet och misstro mot civilsamhället legitimeras på så sätt av föreställningen om det onda, odemokratiska civilsamhället.

Eftersom muslimska organisationer i synnerhet conceptualiseras som odemokratiska eller antidemokratiska, framställs de också som i synnerhet opålitliga. Påståendet är det att det inte går att lita på muslimska sammanslutningar, oavsett vad de säger eller skriver i sina styrande dokument. Sakine Madon skriver att islamister från organisationer ”ljuger till sig föreningsbidrag [...] Skulle dessa islamister plötsligt börja tala sanning? Dra in bidragen bums.”¹⁵¹

Uttalanden från företrädare från muslimska organisationer ses med misstro: ”Islamiska förbundet och Ibn Rushd har ursäktat sig med att El-Naggars åsikter var okända för dem. Det är en förklaring som med tanke på omständigheterna brister i trovärdighet.”¹⁵² Ledarredaktionen på *Expressen* menar i sin tur att ”godtrogenheten och naiviteten” när det kommer till Sveriges Förenade Muslimer har gått för långt,¹⁵³ och Edholm och Odenljung skriver om SFM att:

Det är som alla förstår direkt aningslöst att lita på att en antidemokrat, i en ansökan om bidrag, också själv skulle medge att han eller hon vill bekämpa vårt demokratiska samhälle.¹⁵⁴

Samma föreställning ger Mathias Bred uttryck för: ”Oberoende av om organisationerna och samfunden är uttryckligt våldsbejakande eller inte, ska offentlig finansiering dras

---

¹⁴⁹ Bah Kuhnke, 1 juni 2016. Egen kursivering. Se också: Molander, Matilda, “Avskaffa bidragen, låt unga sköta sig själva”, *Dagens Nyheter*, 1 januari 2017. Föreningsbidrag beskrivs som “en skola i bedrägeri snarare än demokrati.”

¹⁵⁰ Nyberg, Lena, 23 mars 2017. Också i: Nyberg, Lena (MUCF), “MUCF: Västerås föreningsliv behöver statsbidrag”, *Vestmanlands Läns Tidning*, 21 mars 2017.

¹⁵¹ Madon, 24 april 2015.

¹⁵² Skogkär, Mats, “Dags att dra åt bidragskranen. Hårt”, *Sydsvenskan*, 21 mars 2017.

¹⁵³ Ledarredaktionen *Expressen*, “Inga bidrag till flickors fiender”, *Expressen*, 29 mars 2017.

¹⁵⁴ Edholm & Odenljung, 1 december 2016.

in.”¹⁵⁵ Med föreställningen om delar av civilsamhället som odemokratiskt, och därmed suspekt och opålitligt, blir dialog inte ett alternativ. Sveriges Unga Muslimer har också efter avslaget av sin bidragsansökan riktat kritik mot att MUCF inte kommunicerat beslutsunderlaget på det sätt som krävs.¹⁵⁶

Den polariserande världsbild som representeras i det demokratiska och det odemokratiska, i det goda och det onda civilsamhället, förstärks också av det återkommande bruket av ”antidemokratiska” organisationer.¹⁵⁷ Att vara antidemokratisk blir nämligen något mer än att vara odemokratisk, det är att aktivt vara emot demokrati som sådant. Talhandlingen bakom denna framställning blir att skapa en bild av dolda avsikter inom vissa organisationer, och en strid mellan ont och gott, mellan moraliskt och omoraliskt, mellan demokratiskt och odemokratiskt. Denna framställning samspejar med påståendet om att det inom civilsamhället och bland trossamfund finns krafter som vill ”undergräva demokratin”,¹⁵⁸ att det finns ”organisationer och samfund som arbetar för att undergräva vårt demokratiska statsskick och de värden det bygger på”,¹⁵⁹ till och med störta civilisationen: ”Att vi ska bidragsfinansiera de rörelser som vill störta vår civilisation är dock inte rimligt.”¹⁶⁰

Det finns organisationer som ”uppenbart arbetar mot demokrati, mänskliga rättigheter och ett sammanhållet Sverige.”¹⁶¹ Den svenska, demokratiska sammanhållningen är enligt påståendet hotat:

Sverige [...] är byggt på grundläggande värden som demokrati, rättsstat, individens frihet och ömsesidig respekt och tolerans gentemot personer med andra uppfattningar och övertygelser. Men det finns krafter som utmanar öppenheten och trotsar demokratins spelregler.¹⁶²

Här ser vi hur det utmålade hotet mot (den svenska) demokratin blir en del av föreställningen om civilsamhället som *suspekt arena*. Det skapar ett klimat av misstänksamhet och spelar på rädslor. Demokrati som ett svenskt värde och moraliskt ideal i

---

¹⁵⁵ Bred, 20 mars 2017.

¹⁵⁶ Flores, Juan, ”Sveriges unga muslimer fick inte bidrag - anmäler till JO”, *Dagens Nyheter*, 8 februari 2017.

¹⁵⁷ Gudmundson, 13 juli 2011. Också i Motion 2016/17:2458, av Anders Forsberg (SD).

¹⁵⁸ Bah Kuhnke, 1 juni 2016.

¹⁵⁹ Motion 2016/17:3287, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, L, KD).

¹⁶⁰ Gudmundson, 21 november 2016.

¹⁶¹ Bred, 20 mars 2017.

¹⁶² Motion 2016/17:3287, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, L, KD).

allmänhet blir också ett verktyg för en uppdelning mellan det goda och det onda. Talhandlingen som blir synlig bakom denna konceptualisering är den att det goda civilsamhället ska stödjas, medan det onda civilsamhället ska kontrolleras hårdare. På så sätt verkar demokratibegreppet *legitimerande*. Hur detta fungerar ska jag beskriva närmare i nästa stycke.

5.1.4 Demokrati som legitimerande ideologi

Efter att ha analyserat materialet ur ett begreppsanalytiskt och diskursanalytiskt perspektiv blir det nu aktuellt att granska inläggen ur ett talhandlingsteoretiskt perspektiv. Detta innebär enligt Jordheim att utläsa vilken sorts handlande kraft som ryms inom ett uttalande.¹⁶³ Vilken politiskt förändring försöker aktörerna som yttrar sig åstadkomma? Med andra ord, vad försöker de att i den undersökta kontexten legitimera genom att konceptualisera det demokratiska och det odemokratiska på ett visst sätt i förhållande till civilsamhället?

Som vi diskuterade i metodavsnittet blir denna handlande kraft exempelvis synlig i omdefinieringen av ett begrepp, genom vilken begreppet kan fungera som ett argument.¹⁶⁴ I det undersökta materialet finns det ett mönster av att med demokratibegreppets värdemässiga laddning och övertygande definition som medel inverka på människors attityd. Detta, för att i sin tur få till stånd en hårdare kontroll och granskning av civilsamhällesorganisationer som tar emot statlig finansiering:

Friheten, demokratin och våra medborgare ska försvaras, men också våra värderingar. [...] fler föreningar med islamistiska kopplingar måste förlora sina bidrag.¹⁶⁵

Den polariserande konstruktionen av civilsamhället som ”gott” och ”ont” som sammanfaller och samverkar med det ”demokratiska” och det ”antidemokratiska”, målar upp bilden av ett hot mot ”demokratin” och mot Sverige. Det är en gränsdragande process inom vilken vissa grupper representeras som problem och avvikelser, till och med som störningar och hot mot det ”vanliga samhället”. Det här blir en form av *säker-*

---

¹⁶³ Jordheim, 2003, s. 17.

¹⁶⁴ Jordheim, 2003, s.145.

¹⁶⁵ Carlsson, 26 april 2017.

hetisering av politiken och genom det legitimeras förslag på *striktare kontroll av civilsamhället*:

Staten bör bistå kommunerna med metoder och redskap för att identifiera samfund och organisationer som förespråkar eller på annat sätt stödjer olika former av våldsbejakande extremism och som därmed inte bör kunna uppbära stöd från det allmänna.¹⁶⁶

Det är föreställningen om civilsamhället som en suspekt arena, om ideell sektors sårbarhet för utnyttjande av terrorgrupper, och därmed som ett ”hot mot demokratin”, som legitimerar en skärpt kontroll av civilsamhällesorganisationer: ”Föreningar och stiftelser måste granskas hårdare av en tillsynsmyndighet, särskilt sådana som bedriver insamlingskampanjer.”¹⁶⁷ Det legitimerar politiska förslag om en större tillsyn i föreningslivet och skärpningar av regelverk som rör civilsamhället.¹⁶⁸

Det som sker genom konceptualiseringen av demokratibegreppet och de föreställningar och påståenden som denna konceptualisering aktiverar, är ett misstänkliggörande av civilsamhället, och ett särskilt misstänkliggörande riktat mot muslimska organisationer, eftersom dessa kopplas till det islamistiska och odemokratiska. Därför blir det också en viss form av organisationer som ska utsättas för hårdast kontroll och granskning: ”Regelverket och tillsynen måste skärpas så att islamistiska och icke-demokratiska organisationer inte längre skall kunna erhålla skattefinansierat stöd.”¹⁶⁹

Den ökade granskning det framförs krav på innebär ett större ingrepp på civilsamhällets integritet. Det ska inte längre räcka att titta på organisationens stadga, utan det ”måste vara vilken verksamhet organisationen faktiskt bedriver”¹⁷⁰, kontrollerna måste ”gräva djupare” genom exempelvis ”oanmälda verksamhetsbesök”.¹⁷¹ Denna typ av krav skiljer sig från MUCF:s tidigare förhållningssätt i förhållande till demokratikriteriet, där myndigheten i rapporten *Orden, praktiken och verkligheten* ansåg att omdömet kring organisationers efterlevnad av demokratikriteriet inte ska grunda sig på kvali-

---

¹⁶⁶ Motion 2015/16:156, av Andreas Norlén m.fl.

¹⁶⁷ Juntti, 9 mars 2017.

¹⁶⁸ Motion 2016/17:2199, av Aron Emilsson m.fl. (SD).

¹⁶⁹ Motion 2016/17:2102 av Oscar Sjöstedt m.fl. (SD).

¹⁷⁰ Motion 2016/17:3287, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, L, KD).

¹⁷¹ Edholm, Lotta (L), ”Se till att granskningen fungerar, Ekström”, *Aftonbladet*, 3 april, 2017.

tativa bedömningar. Bedömningar bör istället göras ”utifrån de handlingar som organisationen fattat beslut om och i demokratisk ordning har ställt sig bakom.”¹⁷²

I den senare delen av det undersökta tidsspannet har MUCF dock ändrat sin konceptualisering av demokratikriteriet och sin syn på hur det ska avgöras huruvida en organisation lever upp till det eller inte. På så sätt har de många röster som genom språket konceptualiserat ”demokrati” på ett visst sätt, i syfte att få till stånd en hårdare granskning av organisationers demokratiska värderingar, lett till effekter i praktiken. Konceptualiseringen av demokrati blir del av en talhandling som också realiseras i praktiken.

5.1.5 Effekter i praktiken - en talhandling som blir realitet

MUCF har tidigare tolkat begreppet att så länge en organisation håller sig inom vad som får uttryckas i Sverige, med hänsyn till grundlagsskyddade rättigheter, agerar organisationen inom ramen för demokratins idéer. [...] Denna tolkning innebär dock att begränsningen i förordningen i praktiken blir mycket liten - i Sverige finns ett mycket starkt skydd för yttrande- och tryckfrihet.¹⁷³

Enligt min metods begreppsanalytiska perspektiv är det också centralt att se huruvida det socialt och politiskt laddade demokratibegreppet används på olika sätt under det undersökta tidsspannet.¹⁷⁴ Citatet ovan illustrerar just hur MUCF:s förhållningssätt till demokratikriteriet är i förändring. Tidigare i det undersökta tidsspannet definieras alltså demokratins idéer till det som den svenska grundlagen föreskriver i termer av rättigheter och grundprinciper.¹⁷⁵ När demokratikriteriet då tolkades tittade man i prövningen på organisationens demokratiska uppbyggnad och att den i sina styrande dokument eller andra kanaler inte var diskriminerande eller stred mot tryck- eller yttrandefriheten.¹⁷⁶ Vi denna tidpunkt ansågs den svenska lagen och rättsinstanser fortfarande vara tillräckliga för att hindra ”odemokratiska idéer”:

---

¹⁷² Ungdomsstyrelsen, 2012, s. 32.

¹⁷³ MUCF, 2016, Diarienummer 1439/16.

¹⁷⁴ Melve, 2003, s. 317.

¹⁷⁵ Ungdomsstyrelsen, 2012, s. 19.

¹⁷⁶ Nyberg, 23 mars 2017.

Myndigheten ser också att det är problematiskt om en statlig myndighet på förhand, till exempel vid fördelning av ett projektbidrag till en ideell organisation, ställer krav på vem eller vilka som får delta på exempelvis en konferens eller vilka åsikter som är acceptabla. Det kan strida mot grundlagsskyddade rättigheter och skyldigheter. Om individer diskriminerar eller begår olagliga handlingar bör detta i första hand hanteras av behöriga myndigheter och rättsinstanser.¹⁷⁷

Här ser vi också hur MUCF i den tidigare delen av det undersökta tidsspannet problematiserar en ökad kontroll utifrån förhållandet till föreningsfrihet, yttrandefrihet och religionsfrihet.¹⁷⁸ De konstaterar också att ”kontrollen idag är tillräcklig”.¹⁷⁹ I den senare delen av det undersökta tidsspannet ska organisationerna för att uppfylla demokratikriteriet istället ”aktivt arbeta för att stärka demokratin och tydligt arbeta mot intolerans och diskriminering.”¹⁸⁰ För att vara demokratisk krävs alltså att man aktivt arbetar för att stärka demokratin. Det blir att på eget bevåg tillföra en extra nivå till redan existerande lagar och regler.

Mot slutet av det undersökta tidsspannet fylls alltså demokratikriteriet på med ytterligare innebörd i syfte att kunna göra en ”snävare tolkning” vilket också har lett till att fler organisationer fått avslag med hänvisning till (brist på) demokrati.¹⁸¹ Föreställningen om demokratibegreppets apolitiskhet innebär att reaktioner uteblir när demokratibegreppet och kriteriet relativt godtyckligt fylls på med nytt innehåll. Detta trots att detta nya begreppsliggörande är tydligt politiskt, med syftet att kunna avslå fler bidragsansökningar. Konceptualiseringen av demokrati som sker i diskursen har på så sätt blivit en verkligt *övertygande definition* då den påverkat MUCF att faktiskt ändra förhållningssätt gentemot civilsamhällets organisationer.

Vi har alltså sett en förändring över tid, men kriteriet fortsätter att vara ytterst brett formulerat. Det skulle i praktiken kunna slå ner mot många organisationer. Men vilka är det som drabbas? Det är här som det kan få betydelse vilka eller vad som konceptualiseras som ”odemokratiskt” eller ”antidemokratiskt”.

Denna förändring över tid indikerar på en förändrad inställning till civilsamhället från statligt håll, inte bara i diskursen som genomsyrar bidragsdebatten, utan

---

¹⁷⁷ Ungdomsstyrelsen, 2012, s. 8.

¹⁷⁸ Ungdomsstyrelsen, 2012, s. 36.

¹⁷⁹ Ungdomsstyrelsen, 2012, s. 8.

¹⁸⁰ Nyberg, 21 mars 2017.

¹⁸¹ Nyberg, 23 mars 2017.

också i praktiken. Det är ett exempel på ett förhållningssätt präglad av misstänksamhet och misstro, som inte bara syns i språket utan också i en myndighets praxis.

6 Sammanfattningsvis

Genom att granska konceptualiseringen av demokrati, diskursen inom vilket begreppet tar form, samt de talhandlingar som det ges uttryck för, har jag genomfört en holistisk läsning i syfte att urskilja tendenser eller sociala förändringsprocesser i förhållande till civilsamhället. Under analysen har jag granskat hur demokrati konceptualiseras i den svenska, politiska och mediala debatten kring bidragsgivning till civilsamhällets organisationer, och visat på vilket sätt denna konceptualisering är en del av en diskurs som liknar den som genomsyrat den globala utvecklingen av *shrinking civic space*.

Idén var att ställa konceptualiseringen av demokrati och den diskurs kring civilsamhälle och statliga bidrag som den är en del av mot de centrala aspekterna av trenden med *shrinking civic space*. Det gjordes för att kunna utläsa till vilken grad det finns indikationer på en liknande, negativ utveckling för civilsamhället också i svensk kontext.

Jag vill här förtydliga och sammanfatta de resultat som undersökningen har kommit fram till.

6.1.1 Demokratibegreppets moraliska hegemoni och dess antites

Genom att ladda demokratibegreppet med andra positivt laddade värdebegrepp konceptualiseras demokratibegreppet i det undersökta materialet som ett moraliskt ideal. Begreppet får en moralisk hegemoni, samtidigt som det präglas av en inneboende vaghet. På så sätt blir dess konceptualisering en form av övertalande definition och kan brukas som ett starkt legitimerande verktyg, eftersom allt det som konceptualiseras som odemokratiskt, blir fullständigt illegitimt.

När det kommer till konceptualiseringen av det ”icke-demokratiska” finns det vissa delar av civilsamhället som oftare än andra lyfts upp som exempel. Det handlar om ”islamistiska” organisationer, muslimska organisationer, trossamfund och till viss del även etniska föreningar. I diskursens påståenden och föreställningar konstrueras islam som en extremistisk religion och muslimska organisationer som särskilt problematiska i förhållande till demokratiska idéer. Konceptualiseringen av det ”odemokra-

tiska”, omkringliggande föreställningar och påståenden, ger på så sätt uttryck för en särskild misstänksamhet riktad mot muslimska organisationer och nätverk.

Demokratibegreppet kopplas också ihop med det svenska samhället och blir en del av en nationell självbild och identitetskategori. Som sådan är den begränsad, vissa inkluderas och andra exkluderas i den demokratiska gemenskapen. Att särskild misstänksamhet kopplas just till det som inte ses som typiskt svenskt, kan ha att göra med denna aspekt.

6.1.2 Föreställningen om en strid

I konceptualiseringen av demokrati som allt det goda och det moraliskt rätta, blir idéer om det demokratiska och det odemokratiska led i uppbyggnaden av föreställningen om en strid, där den svenska, demokratiska sammanhållningen är hotad. Det är en strid mellan ont och gott, mellan moraliskt och omoraliskt, mellan demokratiskt och odemokratiskt. Föreställningen är ett tydligt uttryck för en polariserande världsbild.

Samma polariserande världsbild ser vi när demokratibegreppet i förhållande till civilsamhället fungerar som ett sätt att dela upp det goda civilsamhället från det onda, som ett verktyg för att dela upp bundsförvanterna från hoten. Här finns det inga gråzoner eller mellanting, antingen uppfyller du demokratikriteriet eller inte, antingen är du med oss, eller emot oss. På så sätt samspelar konceptualiseringen av det demokratiska och det odemokratiska med en föreställning om det goda och det onda civilsamhället. Det goda civilsamhället, som vill försvara demokratin, ställs mot det onda civilsamhället, som vill undergräva den.

6.1.3 Civilsamhället som en suspekt arena

Polariseringen mellan det onda och det goda civilsamhället, sammanfaller med en föreställning och framställning av civilsamhället som en suspekt arena, där det odemokratiska civilsamhället är opålitligt, med dolda avsikter. Demokratibegreppet och dess antites, det ”odemokratiska”, tar alltså form inom och förstärker en diskurs med föreställningar om civilsamhället som en suspekt arena. Eftersom muslimska organisationer i synnerhet konceptualiseras som odemokratiska eller antidemokratiska, framställs de också som i synnerhet opålitliga.

I bakgrunden finns påståenden om att statliga bidrag har hjälpt ”islamistiska” grupper eller terroriströrelser att flytta fram sina positioner i Sverige. Det ”odemokratiska”, dess relaterade begrepp och omgivande föreställningar och påståenden blir på så sätt ett led i en diskurs som hävdar civilsamhällets sårbarhet för utnyttjande av extremistiska grupper och terrornätverk.

Uppdelningen mellan det onda och det goda civilsamhället, hoten som målas upp mot det demokratiska och föreställningen om en sorts strid mellan det demokratiska och det odemokratiska, skapar ett klimat av misstänksamhet och rädsla. Det skänker en känsla av brådskan till hela fenomenet med statlig bidragsgivning till civilsamhället, för det som står på spel är *demokratin* och därmed det moraliskt goda och rätta.

6.1.4 En övertygande definition - krav på ökad granskning som blir verklighet

Föreställningen om civilsamhället som en suspekt arena, om ideell sektors sårbarhet för utnyttjande av terrorgrupper, och därmed som ett ”hot mot demokratin”, blir en form av säkerhetitisering. Konstruktionen av ett säkerhetshot legitimerar förslag på striktare kontroll av civilsamhället i samband med bidragsgivning.

Det framkommer att det som aktörerna bakom inläggen i debatten försöker åstadkomma, är att med demokratibegreppets värdemässiga laddning som medel inverka på människors attityd, för att i sin tur få till stånd en hårdare kontroll och granskning av civilsamhällesorganisationer som tar emot statlig finansiering.

Talhandlingen, kravet på en striktare granskning och kontroll, realiserar också i praktiken. För i slutet av det undersökta tidsspännat ändrar MUCF sin definition av demokratikriteriet i syfte att kunna göra en snävare tolkning. Det innebär en bedömning som kräver en mer omfattande granskning än tidigare för att bedöma huruvida en organisation lever upp till kriteriet eller inte. Diskursen och konceptualiseringen av demokrati som skett däri har lett till att den statliga myndigheten MUCF har ändrat förhållningssätt, och agerat därefter.

Avslutningsvis kan därför understrykas att demokratibegreppet tycks ta form i en diskurs av *shrinking civic space*. Här är det mest anmärkningsvärda hur undersökningen indikerar på en förändrad inställning gentemot civilsamhället från statligt håll, där relationen präglas av en större misstänksamhet och misstro.

7 Reflektion och perspektiv: Kan kraftsamlingen mot det odemokratiska själv bli antidemokratisk?

Vad är då egentligen det problematiska med att konceptualiseringen av demokrati och omgivande diskurs sammanfaller med de centrala aspekterna i *shrinking civic space*? Den kritiske skulle invända att det är viktigt att offentliga medel används på ett ansvarigt sätt. Kanske behöver vi en hårdare tillsyn av organisationers värderingar vid statlig bidragsgivning för att förhindra exempelvis terrorism?

Jag ska i detta avsnitt problematisera undersökningens resultat, sätta det i perspektiv och resonera kring vad för direkt eller indirekt samhällsrelevans som det har.

7.1.1 Den ömsesidiga tilliten undergrävs

Att det finns destruktiva, våldsamma rörelser och individer i det svenska samhället råder det ingen tvekan om. Jag vill inte heller ifrågasätta det faktum att det är av vikt att införa förebyggande åtgärder för att förhindra denna form av krafter. Den polariserande världssyn som representeras i den undersökta diskursen försvårar dock ett rationellt och rättighetsbaserat förhållningssätt gentemot denna sorts åtgärder och riskerar att slå hårt mot vissa grupperns rätt att organisera sig, och i längden mot flera delar av civilsamhället.

David Cortright et. al. påpekar att förebyggandet av finansiering av terrorism kräver effektiva men proportionerliga kontrollåtgärder, också i förhållande till civilsamhället. Detta åstadkommer man bäst genom samarbete snarare än anklagelser. Men med föreställningen om delar av civilsamhället som odemokratiskt, och därmed suspekt och opålitligt, blir dialog och samarbete inte ett alternativ.¹⁸²

Det framkom under analysen att diskursen som förs i bidragsdebatten indikerar på en förändrad relation mellan stat och civilsamhälle, i termer av en ökad misstro och

---

¹⁸² Cortright et. al. 2008, s. 14.

misstänksamhet gentemot civilsamhällets organisationer. Detta undergräver den ömsesidiga sociala tilliten, en tillit som anses vara vital för välfungerande samhällen, men också den tillit som krävs för att stat och civilsamhälle tillsammans faktiskt ska kunna förebygga terrorism och våldsam extremism. Howell understryker hur det är en omedelbar utmaning för bidragsgivande aktörer att hantera processer av kontroll och granskning, samtidigt som relationer och partnerskap präglade av tillit upprätthålls.¹⁸³ På ett globalt plan verkar också den tillit och det samarbete som förekommit mellan bidragsgivare och organisationer ha underminerats till följd av nya restriktioner kring civilsamhällets finansiering.¹⁸⁴

Avsaknaden av en rättighetsanalys i förhållande till åtgärder av kontroll och granskning av civilsamhället i säkerhetssyften är ytterligare en problematisk aspekt av studiens resultat. Varför detta också kan verka förödande för den sociala tilliten och föreningsfriheten utvecklar jag nedan.

7.1.2 Avsaknaden av en rättighetsanalys

I Demokratiutredningen från 2014 konstaterar utredaren Olle Wästberg att det i tider av ökad osäkerhet brukar ställas krav på att medborgarnas fri- och rättigheter ska inskränkas till förmån för den nationella säkerheten. Diskussionen kring värdekonflikten mellan säkerhet och rättigheter förs dock sällan på ett rationellt plan, eftersom diskussionen påverkas av den rädsla som extremism och terrorism för med sig. Wästberg understryker därför att demokratin inte får bli ett offer för sitt eget självförsvar: ”Utgångspunkten måste vara att de grundläggande principerna i demokratin och de mänskliga rättigheterna inte får kränkas till förmån för den nationella säkerheten.”¹⁸⁵ Jag vill i ljuset av studiens resultat lyfta fram samma poäng: vikten av en rättighetsanalys och ett genomgående rationellt förhållningssätt.

CIVICUS rekommenderar stater och institutioner att vara uppmärksamma på hur åtgärder i syfte att stävja finansiering till terrorism kan få konsekvenser för civilsam-

---

¹⁸³ Howell, 2006, s. 130.

¹⁸⁴ Cortright et. al. 2008, s. 14.

¹⁸⁵ SOU 2016:5, Demokratiutredningen, *Låt fler forma framtiden!: betänkande av 2014 års Demokratiutredning - Delaktighet och jämlikt inflytande*, s. 87.

hällets fria organisering.¹⁸⁶ Därför räcker det inte med att konstatera att rätten till bidrag inte är detsamma som föreningsfriheten. Istället måste en rättighetsanalys ske i samband med krav på ökad granskning och kontroll av organisationer. En sådan analys skulle syfta till att utvärdera de potentiella effekter som denna form av åtgärder kan ha på civilsamhällets självständighet, oberoende och utrymme att verka fritt. Hur vägs en ökad tillsyn av organisationer mot principerna om civilsamhällets oberoende? Finns det en risk att denna sorts värderingskrav kan leda till att föreningar i Sverige börjar driva den typ av arbete som uppskattas av stat och myndigheter? Varför är restriktioner kring finansiering problematiskt för civilsamhällets överlevnad? Till vilken grad helgar målen medlen, och vilka medel är proportionerliga i förhållande till den säkerhetsproblematik som faktiskt finns? Finns det risk att vissa grupper i civilsamhället drabbas hårdare av en ökad granskning och kontroll av demokratiska värderingar, och till vilken grad är detta berättigat?

Att underlåta sig att göra en sådan rättighetsanalys visar på en okunskap om hur föreningsfriheten också är en rättighet som medför både positiva och negativa skyldigheter. Stater har både en negativ skyldighet att avhålla sig från att inskränka föreningsfriheten, samt positiva skyldigheter att skydda och främja civilsamhällets fria organisering.¹⁸⁷ I den bemärkelsen är föreningsfriheten både en frihet och en rättighet.

I början av det undersökta tidsspannet ställer sig MUCF just denna sorts rättighetsbaserade frågor i samband med demokratikriteriet. Mot slutet har dock detta förhållningssätt anpassat sig efter en diskurs som inte gör en sådan nyanserad avvägning, utan delar upp samhället och civilsamhället i gott och ont, odemokratiskt och demokratiskt.

7.1.3 Rättssäkerhet, ansvar och transparens

Demokratibegreppets moraliska laddning och inneboende vaghet aktualiserar också frågor om rättssäkerhet.

En misstänksamhet gentemot civilsamhället byggs upp mot bakgrund av hot från terrorism och en föreställning om en kamp mellan det onda, odemokratiska, och det

---

¹⁸⁶ CIVICUS, 2016, s. 20

¹⁸⁷ ICNL, 2012, s. 4. Se vidare de internationella principer som skyddar civilsamhällesorganisationer, särskilt relevanta i sammanhanget är princip 2, princip 6 och princip 7: ICNL, 2012, s. 5-7.

goda, demokratiska. Då förefaller det mindre troligt att ett beslut baserat på demokrati-kriteriet tas på en rationell och bevisbaserad grund. Den konceptuella och diskursiva sammankopplingen mellan antidemokrati, extremism, islamism och civilsamhällesaktörer som vi sett exempel på i det undersökta materialet lägger nämligen till en känsla av brådska till det hela, och legitimerar ett förhållningssätt som äventyrar rättssäkerhet, transparens, rättigheter och friheter. Etiketteringen och granskningen av det ”onda” civilsamhället har på ett globalt plan visat sig vara omöjlig att begränsa till de isolerade och sällsynta grupper som faktiskt har visat sig vara engagerade i terroristaktiviteter.¹⁸⁸

Att klassas som en ”odemokratisk organisation” av offentliga institutioner genom ett avslag på basis av demokratikriteriet innebär ett hinder för en organisations verksamhet, inte bara i termer av ekonomi utan också i legitimitet. Därför skapas ett verkligt hot mot föreningsfriheten om myndighetsbeslut med hänvisning till demokrati-kriteriet inte sker på ett transparent och väl underbyggt sätt.

I ett klimat av misstänksamhet och rädsla måste civilsamhällesorganisationer därför lägga större uppmärksamhet på frågor om statliga aktörers ansvar och transparens.¹⁸⁹ I en rapport från CIVICUS konstateras det på liknande sätt att när transparens och ansvarstagande krävs av civilsamhällesorganisationer, så behöver också stater och bidragsgivande aktörer visa samma transparens och ansvar. Detta innebär att politiker och tjänstemän som ställer krav på nya förhållningssätt och regelverk på basis av påstådda kopplingar mellan föreningar och terrorism, har ett ansvar att rättfärdiga och bevisa sådana påståenden. I frånvaro av legitima anklagelser och bevis bör det enligt CIVICUS inte vara upp till organisationerna själva att investera resurser i att bevisa sin hederlighet och goda intentioner.¹⁹⁰

7.1.4 Det synbart apolitiska demokratibegreppet - en farlig rökridå

I början av detta arbete skrev jag att det finns en avgörande faktor som skiljer utvecklingen av *shrinking civic space* i etablerade demokratier från auktoritära regimer, där politisk debatt blir nedstygad: det öppna samhällsklimatet och det demokratiska samta-

---

¹⁸⁸ Howell & Lind, 2009, s. 73.

¹⁸⁹ Howell, 2006, s. 132-33.

¹⁹⁰ CIVICUS, 2016, s. 17.

let. Skillnaden är den att i länder såsom Sverige, kan åtgärder som riskerar ha en negativ inverkan på civilsamhällets handlingsutrymme och oberoende utsättas för öppen kritik, revidering och kontrollmekanismer.¹⁹¹

Den offentliga debatt kring demokratiska idéer, statliga bidrag och civilsamhälle som jag undersökt i denna studie har dock inte varit en debatt med mycket mothugg, den har snarare utgjorts av en sida som uttalar sig. Det faktum att ytterst få aktörer har ifrågasatt bidragsdebattens krav på en ökad granskning och kontroll av civilsamhället¹⁹² visar på den farliga apolitiskhet som har omgett debatten. Detta beror på att ”demokrati” som moraliskt ideal med moralisk hegemoni blir just apolitiskt. Det går inte att debattera om det som konceptualiseras som det moraliskt rätta, eftersom det inte längre är en fråga om åsikter, utan om rätt och om fel. Med sin positiva och vaga värdeladdning blir det svårt, om inte omöjligt, att ifrågasätta ett beslut som tagits i syfte att försvara demokratiska idéer.

Konsekvenserna som detta får är som sagt att ett ifrågasättande av de föreslagna åtgärderna uteblir och ett nytt statligt förhållningssätt gentemot civilsamhället accepteras. På så sätt blir den verkligt demokratiska diskussionen (ja, jag skrev nyss det där) om demokrati, civilsamhälle och statliga bidrag kvävd, och kontrollmekanismerna förbisedda. Dessa blir inte längre nödvändiga, eftersom “vi redan vet att vi är på det godas sida”.

7.1.5 Slutsatser vi kan dra, och inte dra

Avslutningsvis vill jag blicka tillbaka på genomförandet av studien i sin helhet, reflektera över vilka slutsatser vi egentligen kan dra utifrån resultaten, samt var detta lämnar oss inför framtiden.

Först vill jag understryka hur det var knepigare än jag trodde att kritisera och problematisera ett så positivt laddat värdebegrepp som demokrati, utan att titta på mig själv med viss skepsis. Vems ärenden går jag egentligen genom denna studie? Det har varit svårt att inte själv övertygas av de argument som presenterats i det undersökta materialet.

---

¹⁹¹ ICNL, 2012, s. 28.

¹⁹² Se Pettersson, 19 april 2017; Austin, 9 maj 2017.

Distansen har jag dock lyckats upprätthålla genom att våga lyfta blicken och se den kontext inom vilken demokratibegreppet tar form. Att ställa bidragsdebatten mot centrala aspekter i utvecklingen av *shrinking civic space* har varit ett sätt att ifrågasätta den föreställda konsensusen kring demokratins idéer.

När jag under studiens gång tvivlat på dess syfte har jag också fått påminna mig själv om att undersökningen inte har handlat om att kritisera demokrati som ett politiskt system eller idé, inte heller om att gå ut till försvar för de organisationer som förlorat offentlig stöd till följd av bidragsdebatten. Istället har den handlat om att ta ett steg tillbaka, och försöka se den större bild som debatten och dess conceptualisering av demokratibegreppet är en del av. Den har handlat om att försöka se gråzonerna, nyanserna och problematiken i en diskurs som utmålar civilsamhället som svart eller vitt.

Utforskandet av en potentiell, subtil form av *shrinking civic space* i en svensk kontext, och kombinationen av detta forskningsområde med demokratibegreppets fält, är det som gjorde studien unik och behövd i sitt forskningsfält. Jag har kunnat visa på hur bruket av demokratibegreppet och omgivande diskurs återupprepar samma föreställningar och påståenden kring civilsamhället som har omgett den globala utvecklingen av *shrinking civic space*. Detta är intressant i sig, men frågan är hur stora växlar vi egentligen kan dra på studiens resultat. Går det att utifrån detta hävda att civilsamhällets utrymme i Sverige också håller på att krympa?

Svaret är nej. Sådana tendentiösa slutsatser kan vi inte dra utifrån en begrepps-, diskurs- och talhandlingsanalys. Men resultaten och analysen indikerar på något: ett förändrat förhållningssätt gentemot civilsamhället från statligt håll, ett förhållningssätt präglad av misstänksamhet och misstro. Dessa slutsatser bör inte förringas.

Undersökningen skapar också en medvetenhet om hur trenden av *shrinking civic space* i demokratiska stater har blivit en effekt av juridiska restriktioner som är indirekta och framkommit som en större trend av säkerhetisering och säkerhetsåtgärder, såsom terrorbekämpande åtgärder. Att se att bidragsdebatten har samma tendenser betyder inte att också Sverige ofrånkomligen kommer att begränsa civilsamhällets handlingsutrymme, men det får oss förhoppningsvis att vara uppmärksamma på och problematisera den utveckling som följer.

En begränsning i undersökningen har varit just att vi har undersökt ett pågående skeende. Det är svårt att utvärdera samtida skeenden och vad de får för effekter, men å andra sidan var det inte heller studiens huvudsakliga uppgift. Syftet var snarare att pro-

blematisera konceptualiseringen av demokratibegreppet och vad dess omgivande diskurs indikerar på för utveckling.

Då vi har undersökt ett pågående skeende följer det naturligt att föreslå ytterligare forskning som undersöker den fortsatta utvecklingen. Här blir det relevant att fortsätta granska förändringar i relationen mellan stat och civilsamhälle i Sverige, genom att undersöka exempelvis den utredning kring stöd till trossamfund och etniska föreningar som pågår, eller resultatet av regeringens arbete med att förtydliga demokratikriteriet. Genom att granska ytterligare myndighetsbeslut tagna på basis av demokratikriteriet blir det också möjligt att undersöka vilka grupper i civilsamhället som i praktiken blir stämplade som odemokratiska.

Ett öppet och demokratiskt samhällsklimat måste innebära att också demokratibegreppet i sig och dess bruk kan ifrågasättas och utmanas. Därför hoppas jag att begreppet i framtiden kommer att stötas och blötas i det offentliga av människor i allmänhet, av akademiker, politiker och civilsamhälle. Om vi inte erkänner begreppets inbyggda dynamik, medvetandegör dess politiska laddning och problematiserar dess moraliska hegemoni, finns det en risk att vi blir blinda för det faktum att hoten mot demokratin faktiskt kan komma från demokratibegreppet självt.¹⁹³

---

¹⁹³ Ett stort tack till min handledare Rouzbeh Parsi som har guidat mig längs en stundtals snårig stig.

Referenser

Austin, Karen, ”MUCF bör förklara sitt avslag till Sveriges unga muslimer”, *Feministiskt Perspektiv*, 9 maj 2017, [hämtad 23-05-2017]

<https://feministisktperspektiv.se/2017/05/09/i-ett-rattssamhalle-forklaras-myndighetsbeslut/>.

Bah Kuhnke, Alice, ”Skattepengar ska inte gå till hatretorik och polarisering”, *Dagens Nyheter*, 1 juni 2016, [hämtad 23-05-2017] <http://www.dn.se/debatt/skattepengar-ska-inte-ga-till-hatreterik-och-polarisering/>.

Bred, Mathias, ”Stoppa bidragen till extremister”, *Göteborgsposten*, 20 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.gp.se/ledare/stoppa-bidragen-till-extremister-1.4202293>.

Brettschneider, Corey, 2007, *Democratic Rights*, Princeton University Press.

Buzan, Barry, Ole Wæver, & Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1998.

CIVICUS, “Monitor Tracking Civic Space”, 2017, [hämtad 28-05-2017] <https://monitor.civicus.org/>.

Corcoran, Paul E., 1983, “The Limits of Democratic Theory”, i Duncan (ed.), *Democratic Theory and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge.

Dahl, Robert A., 1989, *Democracy and Its Critics*, Yale University Press, New Haven.

Dahlstedt, Magnus & Hertzberg, Fredrik, 2007, "Democracy the Swedish Way? The Exclusion of 'Immigrants' in Swedish Politics", *Scandinavian Political Studies*, vol. 30, no. 2, s. 175-203.

Diamond, Larry, 2000, "The end of the third way and the start of the fourth", i Plattner & Espada (eds), *Democratic Invention*, Johns Hopkins University Press, London.

Carlsson, Christian (KDU), "Stryp stödet till studieförbundet Ibn Rushd", *Svenska Dagbladet*, 22 december 2016, [hämtad 23-05-2017] <https://www.svd.se/kdu-stryp-stodet-till-studieforbundet-ibn-rushd>.

Carlsson, Christian (KDU), "Kriget mot islamismen är vårt", *Svenska Dagbladet*, 26 april 2017, [hämtad 23-05-2017] <https://www.svd.se/kdu-kriget-mot-islamismen-ar-vart>.

CIVICUS & Civil Society Europe, 2016, *Civic space in Europe Survey*.

Cortright, David, Lopez, George A., Millar, Alistar & Gerber-Stellingwerf, Linda, 2008, *Friend not Foe: Civil Society and the Struggle against Violent Extremism*, A report to Cordaid from the Fourth Freedom Forum and Kroc Institute for International Peace Studies at the University of Notre Dame.

Community of Democracies & UN Special Rapporteur on Freedoms of Peaceful Assembly and Association, 2014, *General Principles on Protecting Civic Space and the Right to Access Resources*.

Edholm, Lotta & Odenljung, Helene (L), "Sluta gödsla extremismen med föreningsbidrag", *Göteborgsposten*, 1 december 2016, [hämtad 23-05-2017] <http://www.gp.se/nyheter/debatt/sluta-g%C3%B6dsla-extremismen-med-f%C3%B6reningsbidrag-1.4007389>.

Edholm, Lotta (L), "Inte ett öre till de som kallar kvinnor orena", *Aftonbladet*, 29 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.aftonbladet.se/debatt/a/OKKKE>.

Edholm, Lotta (L), ”Se till att granskningen fungerar, Ekström”, *Aftonbladet*, 3 april 2017, [hämtad 23-05-2017] , <http://www.aftonbladet.se/debatt/a/KJ0vE/se-till-att-granskningen-fungerar-ekstrom>.

Ekström, Anna (S), ”Om det finns brister kommer vi att agera”, *Aftonbladet*, 30 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.aftonbladet.se/debatt/a/0aRko/om-det-finns-brister-kommer-vi-att-agera>.

EU-Russia Civil Society Forum, 2017, *2016 report on the State of Civil Society in the EU and Russia*.

Expressen, ”Homohataren får tala i kommunens lokaler”, 15 april 2011, [hämtad 23-05-2017] <http://www.expressen.se/gt/homohataren-far-tala-i-kommunens-lokaler/>.

Flores, Juan, ”Sveriges unga muslimer fick inte bidrag - anmäler till JO”, *Dagens Nyheter*, 8 februari 2017, [hämtad 28-05-2017] <http://www.dn.se/nyheter/sverige/sveriges-unga-muslimer-fick-inte-bidrag-anmaler-till-jo/>.

Fråga 2015/16:1163, *Stöd till islamistiska organisationer*, av Markus Wiechel (SD).

Fråga 2015/16:1373, *Bidrag till våldsbejakande extremism*, av Johan Hedin (C).

Gudmundson, Per, ”Ge inga bidrag till hatet”, *Svenska Dagbladet*, 13 juli 2011, [hämtad 20-04-2017] <https://www.svd.se/ge-inga-bidrag-till-hatet>.

Gudmundson, Per, ”I Sverige ger vi islamisterna bidrag”, *Svenska Dagbladet*, 21 november 2016, [hämtad 23-05-2017] <https://www.svd.se/i-sverige-ger-vi-islamisterna-bidrag/av/per-gudmundson>.

Held, David, 1994, ”Inequalities of power, problems of democracy”, i Miliband (ed.), *Reinventing the Left*, Polity, Cambridge.

Henry, P.J.; Wetherell, Geoffrey & Brandt, Mark J., 2015, "Democracy as a Legitimizing Ideology", *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, vol. 21, no. 4, s. 648–664.

Herbert, Siân, 2015, *Restricting space för civil society*, GSDRC Helpdesk Research Report.

Howell, Jude, 2006, "The global war on terror, development and civil society", *Journal Of International Development*, vol. 18, no. 1, s. 121-135.

Howell, Jude & Lind, Jeremy, 2009, *Counter-terrorism, aid and civil society. Before and after the war on terror*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Human Rights Council, 2013, *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association*, A/HRC/23/39.

Höög, Victoria, 2001, "Historiens tvetydighet: Quentin Skinner och problematiseringen av traditionen", *Slagmark*, s. 79-90.

International Center for Not-for-Profit Law (ICNL), 2012, World Movement for Democracy & Secretariat at the National Endowment for Democracy (NED), *Defending civil society*, 2nd ed.

Johansson Heinö, Andreas, 2009, "Democracy between individualism and collectivism. De-nationalisation and individualisation in Swedish national identity", *International Review of Sociology*, vol 19, no. 2, s. 297-314.

Jordheim, Helge, 2003, *Läsningens vetenskap: utkast till en ny filologi*, Anthropos, Gråbo.

Juntti, Gustav, "IS-krigare ska inte kunna leva på statliga bidrag", *Expressen*, 9 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.expressen.se/ledare/gustav-juntti/terrorister-ska-inte-kunna-leva-pa-statliga-bidrag/>.

Kiai, Maina, 2015, "RECLAIMING CIVIC SPACE THROUGH U.N. SUPPORTED LITIGATION", *Sur: International Journal On Human Rights*, vol. 12, no. 22, s. 245-251.

Koselleck, Reinhart, *Erfarenhet, tid och historia – Om historiska tiders semantik*, Daidalos AB, Göteborg, 2004.

Kurki, Milja, 2010, "Democracy and Essential Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion", *International Studies Review*, vol. 12, no. 3, s. 362-386.

Ledarredaktionen Expressen, "Rätt att Sveriges unga muslimer förlorar stöd", *Expressen*, 19 december 2016, [hämtad 23-05-2017] <http://www.expressen.se/ledare/ratt-att-sveriges-unga-muslimer-forlorar-stod/>.

Ledarredaktionen Expressen, "Inga bidrag till flickors fiender", *Expressen*, 29 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.expressen.se/ledare/inga-bidrag-till-flickors-fiender/>.

Lundström, Mats, 2004, *Three Concepts of Democracy in Swedish Political Science*, ECPR 32nd Joint Session of Workshops, Workshop 12: National Traditions of Democratic Thought, Uppsala.

Löwenmark, Sofie, "Rådet av enade kreoler chillar organiserat", *Smedjan*, 17 mars 2017, [hämtad 23-05-2017]
<https://timbro.se/smedjan/radet-av-enade-kreoler-chillar-organiserat/>.

Löwenmark, Sofie, "Oseriös anti-extremism, seriös extremism", *Smedjan*, 20 mars 2017, [hämtad 23-05-2017]
<https://timbro.se/smedjan/mucf-oserios-antiextremism-serios-extremism/>.

Löwenmark, Sofie, "MUCF misslyckas med antirasismprojekt", *Smedjan*, 22 mars 2017, [hämtad 23-05-2017]
<https://timbro.se/smedjan/mucf-misslyckas-med-antirasismprojekt/>.

Löwenmark, Sofie, ”Det regnar pengar över paraplyorganisationer”, *Smedjan*, 24 mars 2017, [hämtad 23-05-2017]

<https://timbro.se/smedjan/det-regnar-pengar-paraplyorganisationer/>.

Madon, Sakine, ”Fega makthavare göder jihadisterna”, *Expressen*, 24 april 2015, [Hämtad 23-05-2017] <http://www.expressen.se/ledare/sakine-madon/fega-makthavare-goder-jihadisterna/>.

Madon, Sakine, ”Slopa bidragen till extrema islamister”, *Vestmanland Läns Tidning*, 26 oktober 2016, [hämtad 23-05-2017] <http://www.vlt.se/opinion/ledare/slopa-bidragen-till-extrema-islamister>.

Malena, Carmen, Transparency & Accountability Initiative, 2015, *Improving the Measurement of Civic Space*.

Malm, Fredrik, (L), ”Skattemedel ska inte gå till extremism och hat”, *Dagens Samhälle*, 5 april 2017, [hämtad 23-05-2017] <https://www.dagensamhalle.se/debatt/skattemedel-ska-inte-ga-till-extremism-och-hat-32817>.

Melve, Leidulf, 2003, ”Review: Helge Jordheim, Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi”, *Scandinavian Journal of History*, vol. 28, no. 3-4, s. 316-318.

Molander, Matilda, ”Avskaffa bidragen, låt unga sköta sig själva”, *Dagens Nyheter*, 1 januari 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.dn.se/ledare/signerat/matilda-molander-avskaffa-bidragen-lat-unga-skota-sig-sjalva/>.

Motion 2015/16:156, *Med anledning av skr. 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD).

Motion 2016/17:526, *Översyn av utbetalningar till trossamfund*, av Edward Riedl (M).

Motion 2016/17:3387, *Plan för ett starkare Sverige - kraftfulla åtgärder mot terrorism*, av Anna Kinberg Batra m.fl. (M).

Motion 2016/17:3287, *Utvecklat arbete mot våldsbejakande extremism*, av Andreas Norlén m.fl. (M, C, L, KD).

Motion 2016/17:3486, *Utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering*, av Fredrik Malm m.fl. (L).

Motion 2016/17:2102, *Budgetpropositionen för 2017*, av Oscar Sjöstedt m.fl. (SD).

Motion 2016/17:2458, *Bidrag till anti-demokratiska och etniska föreningar*, av Anders Forsberg (SD).

Motion 2016/17:2199, *Regelverk och tillsyn i föreningslivet*, av Aron Emilsson m.fl. (SD).

MUCF, 2016, *Beslut om bidrag för barn- och ungdomsorganisationer*, Diarienummer 1439/16.

MUCF, ”MUCF genomför förnyad granskning av Sveriges Förenade Muslimer”, 30 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <https://www.mucf.se/mucf-genomfor-fornyad-granskning-av-sveriges-forenade-muslimer>.

MUCF, ”MUCF kräver tillbaka bidrag av Sveriges Förenade Muslimer”, 20 april 2017 [hämtad 23-05-2017] <https://www.mucf.se/mucf-kraver-tillbaka-bidrag-av-sveriges-forenade-muslimer>.

Nyberg, Lena (MUCF), ”MUCF: Västerås föreningsliv behöver statsbidrag”, *Vestmanlands Läns Tidning*, 21 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.vlt.se/opinion/debatt/mucf-vasteras-foreningsliv-behover-statsbidrag>.

Nyberg, Lena (MUCF), ”Slut med skattepengar till illasinnade intressen”, *Göteborgs-posten*, 23 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.gp.se/nyheter/debatt/slut-med-skattepengar-till-illasinnade-intressen-1.4206060>.

Palonen, Kari, ”A Discipline of Reading”, i *Finnish Yearbook of Political Thought 2002 vol. 6*, Ihalainen, Lagerspetz & Parvikko (eds), University of Jyväskylä.

Pettersson, Göran, Forum - idéburna organisationer med social inriktning, ”MUCF pekar ut organisation som odemokratisk - utan bevis”, 19 april 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.socialforum.se/article/mucf-pek-ut-organisation-som-odemokratisk-utan-bevis/>.

Pereira, Andrea, Falomir-Pichastor, Berent, Jacques, Staerklé, Christian & Butera, Fabricio, 2015, ”In the name of democracy: The value of democracy explains leniency towards wrongdoings as a function of group political organization”, *European Journal of Social Psychology*, vol.45, no. 2, 191–203.

Pierson, Christopher, 2006, *The Modern State*, 2nd ed., Taylor and Francis Group, New York.

Post, Robert, 2006, ”Democracy and equality”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 603, no. 1, s. 24–36.

Proposition 2009/10:55, *En politik för det civila samhället*, av Fredrik Reinfeldt och Cecilia Malmström (M).

Ranstorp, Magnus, ”Extremism möter litet motstånd i Sverige”, *Dagens Nyheter*, 8 april 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.dn.se/debatt/extremism-moter-litet-motstand-i-sverige/>.

Riccio, Monica, 2011, ”Democracy as a ‘Universal Value’ and Intercultural Ethics”, *International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, vol. 8, no. 2, s. 73-84.

Roemer, John, E., 1999, "Does Democracy Engender Justice?", i Schapiro, I. & Hacker-Cordón, C (eds.), *Democracy's Value*, Cambridge University Press, Cambridge.

Rosanvallon, Pierre, La vie des idées, "L'universalisme démocratique: histoire et problèmes", 17 december 2007, [hämtad 20-05-2017] <http://www.laviedesidees.fr/L-universalisme-democratique.html>.

Rosanvallon, Pierre, 2009, *Demokratin som problem*, översättning Oskar Söderlind, Tankekraft förlag, Hägersten.

Sen, Amartya, 1999, "Democracy as a universal value", *Journal of Democracy*, vol. 10, no. 3, pp 3-17.

Skogkär, Mats, "Extrema bidrag", *Sydsvenskan*, 29 mars 2012. [Hämtad 20-04-2017] <http://www.sydsvenskan.se/2012-03-28/extrema-bidrag>.

Skogkär, Mats, "Dags att dra åt bidragskranen. Hårt", *Sydsvenskan*, 21 mars 2017, [hämtad 23-05-2017] <http://www.sydsvenskan.se/2017-03-21/dags-att-dra-at-bidragskranen-hart>.

SOU 2016:5, Demokratiutredningen, *Låt fler forma framtiden!: betänkande av 2014 års Demokratiutredning - Delaktighet och jämlikt inflytande*.

Svedberg, Lars, Jegermalm, Markus & von Essen, Johan, *Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014*, 2015, Ersta Sköndal Högskola.

SVT Nyheter, "Bjöd in IS-sympatisörer - kan bli av med bidrag", 23 april 2015, [hämtad 23-05-2017] <http://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/annu-en-forening-bjod-in-is-forelasare>.

Ungdomsstyrelsen, 2012, *Orden, praktiken och verkligheten - Redogörelse för Ungdomsstyrelsens kontroll av bidrag och förslag på ändringar i förordningar*.

Öztürk, Ahmet, 2010, “The War on Terror, or the War on Civil Liberties: The State, Society and the Civil Liberties Since 2001”, *Review Of International Law & Politics* 6, no. 22: 105-132.